

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn Estonia tel 668 1242 fax 668 1240 e-mail eki@ki.ee

Eesti lihaturg

2005. aastal

Tallinn
Mai 2006

Töö tellija: Põllumajandusministeerium

Vastutav täitja: Maris Viileberg

Eesti Konjunktuuriinstituut
Rävala 6, 19080 Tallinn
Tel 668 1242
Fax 668 1240
E-mail: eki@ki.ee
<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunktuuriinstituut

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
Liha tootmine.....	5
Lihatööstus.....	10
Hinnad.....	14
Väliskaubandus.....	21
Tarbimine.....	28
Euroopa Liit ja maailmaturg.....	36
Kokkuvõte.....	41

Sissejuhatus

Töö eesmärgiks on anda ülevaade Eesti lihasektori arengust 2005. aastal ja arengutrendidest lähitulevikus seostatult Euroopa Liidu ja maailmaturu arengutega.

Töös analüüsitakse:

- lihatootmise ja loomade arvu muutusi;
- lihaga isevarustamise taset;
- lihatööstuste tootmiskahtude ja ekspordiks müügi arengut;
- hindade muutusi erinevates müügiahela osades (tootja- hulgi-, ekspordi-, jae-, EL ja turu hinnad);
- liha toodete väliskaubandust riigiti ja tooteliigiti;
- liha tarbimist ja selle muutusi;
- liha toodete müügiolukorda EL-s ja maailmaturul.

Töös on kasutatud ESA põllumajanduse, tööstuse ja väliskaubanduse statistika andmeid ning EKI kaupluste vaatluste ja tarbijaküsitluste andmeid. Euroopa Liidu ja maailmaturu ülevaadete koostamisel on kasutatud: Euroopa Komisjoni raporteid ja memosid, EL erinevate riikide hinnaraporteid ja statistilisi andmeid.

Töö maht on 47 lehekülge.

Eesti lihaturg 2005. aastal

Liha tootmine

Alates 2000. aastast on Eesti lihatootang kõikunud 70 tuhande tonni ümber. 2005. aastal vähenes liha tootmine Eestis 2,9% ning ulatus esialgsetel hinnangutel kokku 69,2 tuhande tonnini (2004.a – 71,3 tuh t, tabel 1). Kasvas sea- ja lambaliha ning vähenesid veise- ja linnuliha tootmine.

Tabel 1

Liha ressursside ja kasutamise bilanss (tuh. tonni)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005*
RESSURSID							
Jäägid aasta alguseks	1,0	5,0	1,4	1,4	1,9	2,5	1,3
Liha tootang	61,1	53,3	57,3	70,8	70,1	71,3	69,2
- veiseliha	21,7	15,4	14,2	16,5	13,1	14,5	12,9
- sealiha	31,3	30,3	33,6	39,9	39,6	39,0	39,6
- linnuliha	7,7	7,3	9,2	11,4	14,4	15,0	13,8
- lambaliha	0,4	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	0,4
Import	40,3	40,6	45,8	42,0	46,5	41,9	48,8
Loomulik kadu liha termilisel töötlemisel ja hoidmisel	1,0	1,0	1,0	0	0	0	0,1
KOKKU RESSURSSE	101,4	97,9	103,5	114,2	118,5	115,7	119,4
KASUTAMINE							
Eksport	9,3	9,7	15,7	22,8	24,9	20,5	22,9
Kasutatud loomade ja lindude söödaks	0,5	0,5	0,5	0	0	0	0
Toiduna tarbimine	86,6	86,3	83,6	89,5	91,1	93,9	95,0
Jäägid perioodi lõpuks	5,0	1,4	1,4	1,9	2,5	1,3	1,5

* 2005. aasta hinnanguline PM ja EKI andmetel, lihatootangule on lisatud söödavad subproduktid.

Allikas: ESA ja Põllumajandusministeerium.

Seakasvatus

Seakasvatus on Eestis piimatootmise järel tähtsuselt teine loomakasvatusharu, kuid riiklikud otsetoetused seakasvatustes puuduvad. Sama kehtib ka kogu EL-s. Seakasvatusele on probleemiks hindade kiire muutumine maailmaturul, mille mõju Eesti avatud turule on olnud aastaid väga tuntav. Nii on mõningane kokkuostuhindade tõus EL-s tõstnud ka Eesti sealihaga kokkuostuhindu, mis omakorda on suurendanud seakasvatuse mahtu.

Statistikaameti andmetel oli 2005. aasta lõpuks Eestis 351,6 tuhat siga. 2004. aastaga võrreldes suurenes sigade arvukus 11,5 tuhande pea võrra ehk 3,4%. Seakasvatuse mahu kasvule viitab ka põrsaste arvu kasv, mis 2005. aastal võrreldes 2004. aastaga suurenes 1,3 tuhande isendi võrra.

Sealiha toodeti Eestis 2005. aastal esialgsetel hinnangutel 39,6 tuh t, seda oli 1,5% enam kui aasta tagasi (tabel 1). Kogu lihatootmisest moodustab sealiha üle 57%. Suurenenud nõudlus sealihale siseturul tuleneb tarbimise kasvust ning MDM-i impordi keelustamisest peale liitumist EL-iga. Siseturu sealihaga isevarustamise tase langes 2005. aastal 86%-le 2004. aasta 88%-lt. Seega siseturu nõudluse kasv kaeti põhiliselt impordi arvel.

Tapamajad ja lihatööstused ostsid 2005. aastal kokku 346,6 tuhat siga, mis 2004. aastaga võrreldes oli 17,9 tuhande võrra rohkem. Sealiha kokkuost tapakaalus suurenes 2005. aastal 2004. aastaga võrreldes 6,7%. Kui 2005. aastal osteti kokku 26,9 tuhat tonni sealiha, siis aasta varem oli see 25,2 tuhande tonni tasemel. Kolme suurema lihatööstuse summeeritud osakaal kogu sigade kokkuostus oli 82,9% (2004.a 82,5%).

Peale liitumist EL-iga rakendus ka Eestis EL-i ühtne turukorraldus, mille meetmetena reguleerivad sealihaturgu eraladustamine ja impordi piiramine väljastpoolt EL liikmesriike. Nende meetmetega püütakse ära hoida suuri hinnakõikumisi, et tagada tootjatele stabiilne sissetulek.

Veisekasvatus

2005. aasta lõpuks oli veiste arv 1,0% ehk 2,4 tuhande pea võrra suurem võrreldes 2004. aastaga (tabel 2). Aastaga kasvas just noorloomade ja lihaveiste arv. Lüpsilehmade arv küll vähenes 2005. aastal 2,9%, ent samas on aastaga karjas suurenenud lehmullikate arv 1,7% ja ammlehm on pea kaks korda enam. 2005. aasta 31. detsembri seisuga oli Eestis 134,0 tuhat noorlooma ja lihatõugu veist, kellest 53,7 tuhat olid lehmullikad.

Tabel 2

Loomade arv ja juurdesünd aastatel 1994-2005 (tuh tk)

Aasta	Loomade ja lindude arv aasta alguseks					Loomade ja lindude juurdesünd aastas			
	Veised	sh. lehmad	Sead	Lambad	Linnud	Vasikad	Põrsad	Talled	Linnud
1994	463,2	226,7	424,3	83,3	3226,1	201,2	644,3	43,9	6733,7
1995	419,5	211,4	459,8	61,5	3129,7	178,7	652,9	33,2	7696,6
1996	370,4	185,4	448,8	49,8	2911,3	159,0	456,1	20,3	2959,7
1997	343,0	171,6	298,4	39,2	2324,9	143,4	498,9	19,1	3848,3
1998	325,6	167,7	306,3	35,6	2602,0	145,8	557,4	17,6	5008,8
1999	307,5	158,6	326,4	30,8	2635,7	141,3	493,9	22,1	4474,6
2000	267,3	138,4	285,7	32,2	2461,8	113,6	528,6	18,4	5457,8
2001	252,8	131,0	300,2	32,2	2366,4	117,0	634,1	16,7	5767,2
2002	260,5	128,6	345,0	32,4	2294,9	114,3	645,0	22,0	7283,9
2003	253,9	115,6	340,8	33,8	2096,3	110,2	662,4	27,5	8604,4
2004	257,2	116,8	344,6	34,3	1945,2	109,7	653,6	29,4	9695,3
2005	249,8	116,5	340,1	41,7	2183,0	108,8	654,9
2006	252,2	113,1	351,6	51,8	1804,2	x	x	x	x

Allikas: ESA

Tabel 3

Tapaloomade ja –lindude eluskaal 2001-2005.a (tuh t)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2005/2004	
								+/- tuh t	+/- %
Veised	...	32,7	30,1	35,1	28,0	30,9	25,8	-5,1	-16,5
Sead	...	42,7	47,4	56,3	57,3	56,7	54,3	-2,4	-4,2
Lambad, kitsed	0,6	0,7	0,8	0,7	0,7	0,0	0,0
Linnud	12,6	15,8	19,2	20,7	19,2	-1,5	-7,2
Kokku	101,8	86,0	90,7	107,9	105,4	109,2	100,0	-9,2	-8,4

Allikas: ESA

Tabel 4

Loomade realiseerimine ja tapaloomade keskmine kaal aastatel 1995-2005

Aasta	Tapaks viidud loomade ja lindude arv (tuhat tk ¹)				Ühe tapalooma keskmine kaal (kg)			
					Veised		Sead	
	Veised	Sead	Lambad	Linnud	eluskaal	lihakeha	eluskaal	lihakeha
1995	185,9	522,1	38,2	5110,9	295	183	100	67
1996	161,1	502,9	25,3	3801,5	292	183	93	63
1997	140,4	419,1	19,2	3640,3	285	193	102	72
1998	136,3	452,7	19,4	5841,7	295	197	104	75
1999	154,2	445,9	18,3	4889,7	300	195	100	74
2000	107,0	419,2	14,9	4755,8	317	194	102	76
2001	85,5	454,9	13,8	5865,2	353	214	104	77
2002	92,7	545,4	17,3	7487,6	379	217	103	76
2003	76,8	543,1	20,3	8940,8	364	216	106	76
2004	86,2	538,2	17,4	9497,9	359	211	105	77
2005	67,0	503,2	17,0	8720,0	382	222	108	78

¹ 2005. a. tapaloomade arv hinnanguline

Allikas: ESA

Tapaveiste eluskaalu kogumass oli 2005. aastal 25,8 tuhat tonni. 2004. aastaga võrreldes vähenes tapaveiste eluskaal 5,1 tuhande tonni võrra ehk 16,5%. Hinnanguliselt vähenes mullu tapale viidud veiste arv kuid nende keskmine kaal suurenes (tabel 3 ja tabel 4).

Lihatööstused ostsid 2005. aastal kokku 41,7 tuhat veist, mis oli 6,8 tuhat pead ehk 14,0% vähem kui 2004. aastal. Kokkuostetud veistest saadi 9,3 tuhat tonni liha. Seda oli 978 tonni ehk 9,5% vähem kui 2004. aastal. Kolme suurema lihatööstuse summeritud kokkuostukogused moodustasid 2005. aastal 73% kogu kokkuostukogusest (2004.a 71%). Kokkuostetud veiseliha keskmine hind oli ESA andmetel 2004. aastal 23.11 kr/kg, mis oli 23,0% kõrgem 2004. aasta veiseliha keskmise hinnaga võrreldes (2004.a. - 18.79 kr/kg).

Veiseliha siseturu vajadustest kaeti mullu kodumaise toorainega 88%. Isevarustatuse tase langes aastaga 1%-punkti võrra. Juba teist aastat järjest kahanes kodumaise veiseliha kasutus siseturul. Kodumaise veiseliha nappus on suurendanud veiseliha importi ja tõstnud hinda. Samas ka avatud turg on võimaldanud veisekasvatajatel otsida soodsamaid turustamispiirkondi ning seeläbi kasvatanud veiseliha eksporti.

2005. aastal toetati riigieelarve vahenditest veiste ja piimalehmade kasvatamist 175 miljoni krooniga. Toetust maksti 6918-le loomapidajale 221713 veise kasvatamise eest. Toetuse ühikumääraks kujunes 2005. aastal 1029.34 krooni piimalehma ja 791.80 krooni vähemalt 8 kuu vanuse pulli kohta. Vähemalt 1 kuu vanuse vasika kohta oli toetuse suuruseks 158.36 krooni ning üle 8 kuu vanuse lehmullika kohta 554.26 krooni. 2001. aastast alates makstakse lihaveiste kasvatajatele ammlehma toetust. 2005. aastal maksti 704 lihaveisekasvatajale 7,5 miljonit krooni ammlehma kasvatamise toetust. Riik toetas 5545 ammlehma kasvatamist makstes 1364 krooni ammlehma kohta. 2004. aastaga võrreldes kasvas mullu loomatoetuste kogusumma 107 miljoni krooni võrra ning toetuste saajaid-loomakasvatajaid oli ligi 1500 võrra rohkem. Toetusi saanud veiste arv on samal ajal kasvanud 94000 isendi võrra.

2006. aastal muutuvad mõnevõrra põllumajandusloomade kasvatamise toetuse maksmise alused. Vastavalt Euroopa Komisjoni seisukohale peab ka Eestis, nagu vanades liikmesriikideski, piimakvoodi omanikele maksma toetust piimakvoodi tonni kohta. Kui 2005. aastal toetati Eestis piimalehma kasvatajaid loomapõhiselt, siis Euroopa Komisjon peab vajalikuks toetada eelkõige neid, kes toodavad piima kooskõlas Euroopa Liidus kehtivate turukorraldusreeglitega, see tähendab kasutavad tootmiskvoote. Väiketootjad, kellel tootmiskvooti ei ole, saavad ka 2006. aastal toetust loomapõhiselt, kuid lehma kohta makstava toetuse määr jääb ilmselt väiksemaks kui mullu.

2005. aastast alates on eesti maatõugu veiste kasvatajatel võimalik taotleda kahte erinevat toetust – kõigi loomakasvatajatega võrdsel alusel põllumajanduslooma kasvatamise täiendavat otsetoetust ning sellele lisaks ka põllumajandusliku keskkonnatoetuste raames makstavat eraldi toetust maatõugu veiste kasvatamise eest. Maaelu arengukava raames toetati 2005. aastal veel ohustatud tõugudest ka eesti hobust, tori ja eesti raskeveohobust.

2005. aastal avanes RAK meede 3.1 – investeringud põllumajandustootmisse ja meede 3.2 – põllumajandussaaduste töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus. Mainitutest esimene toetab lihaveiste ja lammaste ostmist, veise-, sea- ja lambalautade ehitamist, rekonstrueerimist, sinna vajalike seadmete ostmist, sõnnikulaoturite ostmist ning elektrisüsteemi, veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemi, juurdepääsuteede ning reovete puhastussüsteemi ehitamist ja rekonstrueerimist ning võrkudega liitumist. Turuarendustoetust (meede 3.2) saab taotleda põllumajandussaaduste ja toodetega seotud turu-uuringuteks, turuinformatsiooni kogumiseks, analüüsimiseks ja levitamiseks, tootearenduseks, põllumajandussaaduste ja -toodete ning töödeldud toodete tutvustamiseks, võistlustel, näitustel ja messidel osalemiseks ning nende korraldamiseks; koolituste korraldamiseks ja nendel osalemiseks; erinevate kvaliteedijuhtimissüsteemide juurutamiseks ning turu paremale informeerimisele suunatud kvaliteedimärkide süsteemide rakendamiseks. Turuarendustoetusena on 2006. aastal planeeritud välja jagada 14,4 miljonit krooni.

Linnukasvatus

Nõudlus linnulihale kasvab kogu maailmas kiiremini kui teistele lihaliikidele. Aastatega on linnuliha kogunud järjest enam poolehoidjaid ka Eestis. Sellele viitab viimastel aastatel nii suurenenud lindude arvukus kui ka aastaid kestnud tarbimise kasv. 2005. aasta oli aga selles suhtes erandlik. 2004. aasta lõpus Eesti suurima linnuliha tootja AS Talleggi lindlates puhkenud salmonelloos langetas nii lindude arvu kui ka linnuliha tootmise 2004. aastast madalamale. Kui I poolaasta lõpuks, mil haiguspuhang oli saadud kontrolli alla, loendati Eestis 1,4 miljonit lindu, siis aasta lõpuks oli nende arv kasvanud 1,8 miljoni linnuni. Aasta jooksul vähenes kodulindude arv 17,4% ehk 378,8 tuhande võrra. 2005. aastal vähenes linnuliha toodang esialgsetel hinnangutel 13,8 tuhande tonnini, vähenedes 2004. aastaga võrreldes 8%. Linnuliha moodustab ligikaudu 27% liha siseturu tarbimismahust, ulatudes 26 tuhande tonnini. 2004. aastaga võrreldes linnuliha tarbimine küll mõnevõrra vähenes, kuid seda eelkõige MDM-i sisseveo keelustamise tõttu. Tootmismahu vähenemise tulemusel halvenes isevarustatuse tase. 2005. aastal kaeti Eesti siseturu vajadusest kodumaise linnulihaga 54% 2004. aasta 58%-lise taseme asemel. Linnuliha tootmismahu taastamiseks ja suurendamiseks on kodumaine nõudlus olemas. Suurema kodumaise broileriliha pakkumisega langevad ka broileri tootjahinnad, mis 2005. aastal salmonelloosi järgselt tõusid järsult. Impordi poolt pakutav turukonkurents on tihe. Maailmas levinud linnugripp muutis Eesti linnulihasektori küll ärevaks ja võeti vastu ennetusmeetmeid, kuid Eesti turule see veel 2005. aastal olulist mõju ei avaldanud.

Lambakasvatus

Lambakasvatus muutub Eestis taas populaarsemaks. Lammaste arv jõudis 2006. aasta 1. jaanuariks viimase 11 aasta kõrgeimale tasemele (51,8 tuh pead), seda on 24% enam kui aasta tagasi. ESA esialgsetel andmetel toodeti Eestis 2005. aastal 400 tonni lambaliha, mida oli kolmandiku võrra enam kui eelmisel aastal.

Lambakasvatuse arengule on kindlasti kaasa aidanud ka riiklikult makstavad utetoetused. Uttede kasvatamise toetust jagati mullu 877 lambakasvatajale kogusummas 5,5 miljonit krooni. Toetati kokku 26022 ute kasvatust 214 krooniga ute kohta. Toetusi saanud uttede arv on aastaga kasvanud 7000 võrra.

2005. aastal langes siseturul lihaga **isevarustamise tase** 3%-punkti, ulatudes 73%-ni 2004. aasta 76% asemel. Nõudluse kasv kaeti 2005. aastal suuremate imporditud liha ja lihatoodete kogusega. Kodumaine lihatoodang kattis siseturu vajadused viimati 1993. aastal, kuid alates 1994. aastast käesoleva ajani on lihatootmine Eestis väiksem siseturu vajadusest ning vahe kaetakse impordiga. 2003. ja 2004. aastal moodustas importlihasaaduste osatähtsus lihasaaduste siseturumahus 21% ja 24%. 2005. aastal oli see 27%. Importliha jõuab tarbijani põhiliselt lihatööstusettevõtete valmistoodetes. Kui 2003. aastal moodustas imporditud liha ligi poole lihatööstustes kasutatavast toorainest, siis 2004. aastal langes importliha kasutus 41%-le. Samal tasemel püsis see ka 2005. aastal. Märkimisväärselt suurenesid 2005. aastal aga imporditud lihatoodete sisseveokogused.

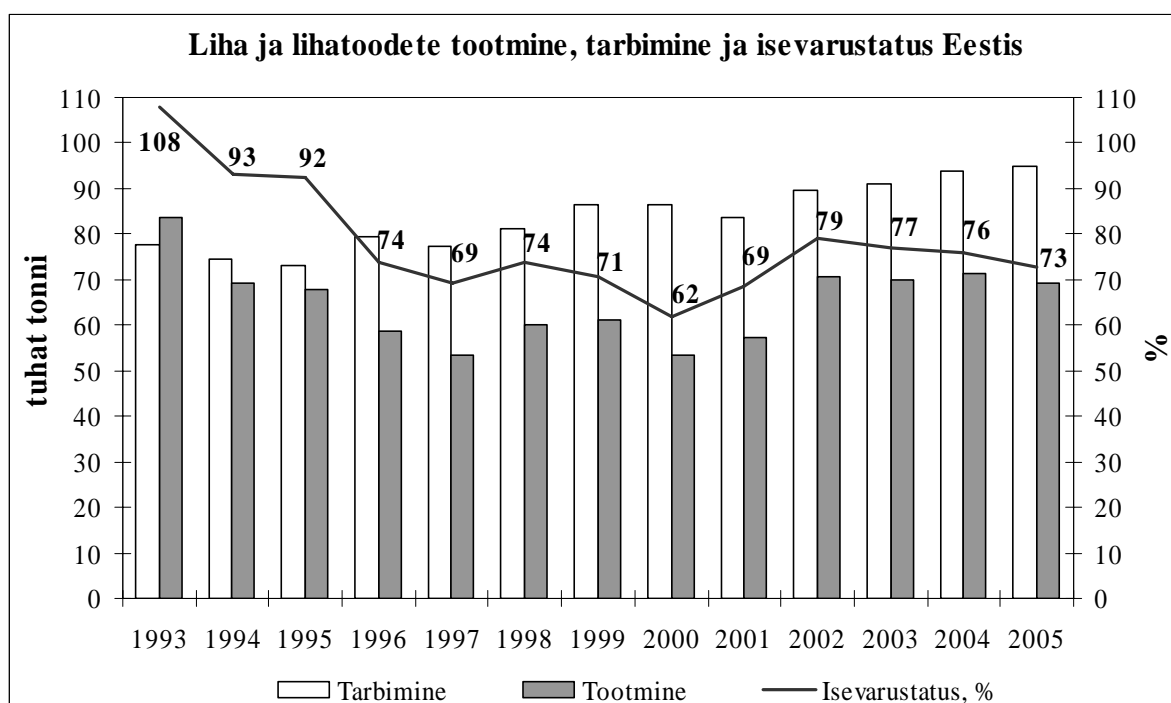
Tabel 5

Siseturu isevarustatuse tase Eestis (tuh t)

	2004			2005			Muutus
	Siseturu vajadus	Toodang	Siseturu vajaduse kate, %	Siseturu vajadus	Toodang	Siseturu vajaduse kate, %	
Veiseliha	16,3	14,5	89,0	14,7	12,9	87,8	-1,2
Sealiha	44,3	39,0	88,0	46,0	39,6	86,1	-1,9
Linnuliha	25,9	15,0	57,9	25,5	13,8	54,1	-3,8
Kokku	93,9	71,3	75,9	95,0	69,2	72,8	-3,1

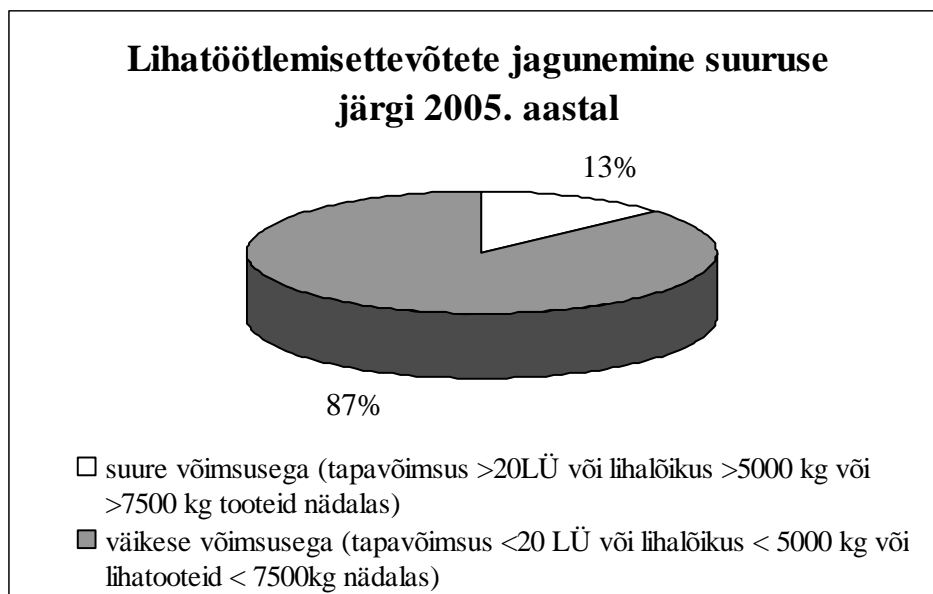
Allikas: EKI

Joonis 1

Lihatööstus

Veterinaar- ja Toiduameti andmetel oli Eestis 2005. aastal 129¹ lihakäitlemisettevõtet. Suure võimsusega lihatöötlemisettevõtteid oli 17, oma tapamaja oli nendest 6 ettevõtetel. Väikese võimsusega lihakäitlemisettevõtteid oli 112, millest 61 olid väiketapamajad ning 14 olid lihakäitlemisettevõtteid, kel oli oma tapamaja (joonis 2). Vaatamata ettevõtete arvukusele, on Eesti lihaturg nii kapitali kui ka valmistoodangu turujaotuse osas kontsentreeritud. ¾ liha ja lihatoodete turust kuulub 3 suuremale ettevõttele.

¹ Ettevõtete arvestus on erinevatel aadressidel asuvate tootmisüksuste loetelu. Seega on firmade arv nimetatust väiksem.

Neljal viimasel aastal on Eesti lihatööstuses kasvanud kodumaise päritoluga tooraine kasutamine. ESA andmetel ostsid tapamaju omavad lihakäitlemisettevõtted 2005. aastal 9,3 tuhat tonni veiseliha ja 26,9 tuhat tonni sealiha, kogumahuks 36,2 tuhat tonni. 2004. aastaga võrreldes suurenes mullu sea- ja veiseliha kokkuost kogumahuks 2,3%. Tuleb tõdeda, et kogu kokkuostu kasv saavutati sigade kokkuostu suurenemise arvel, mis kasvas aastaga 6,7% ning korvas veiste kokkuostu 8,8% vähenemise. Eesti lihatööstused ostsid kokku 69% Eestis toodetud sigadest ja 62% veistest. Võrreldes varasema aastaga on seda vastavalt 8% ja 6% enam.

Tabel 6

Liha kokkuost ja kodumaise tooraine kasutamine lihatööstusettevõtetes 1998 - 2005.a

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
							kiirstatistika	
Kodumaine tooraine, tuh t								
Tapaloomade ja –lindude eluskaal	99,7	101,8	86,0	90,7	107,9	105,4	109,2	100,0
Liha toodang kokku, lihakaal	60,0	61,1	53,3	57,3	68,3	67,5	71,3	69,2
Veiseliha kokkuost	9,3	10,0	7,1	7,1	8,8	9,3	10,2	9,3
Sealiha kokkuost	15,1	13,6	15,5	16,5	21,9	24,8	25,2	26,9

Allikas: ESA

Linnuliha koos ulatus kodumaise tooraine kasutus lihatööstuses 49 tuhande tonnini. 2005. aastal toodi Eestisse lihatööstuse tarbeks ligi 34 tuhat tonni värsket ja külmutatud liha, mis moodustas lihatööstustes kasutatavast toorainest 41%. Importtooraine kasutus on aastaga kasvanud ligi 6%, seda just veiseliha impordi suurenemise arvel, kuivõrd kodumaist veiseliha napib. 2005. aastal jäi kodumaise liha kasutus mullusele tasemele. Seejuures vähenes veise- ja linnuliha ning suurenes

sealiha kasutus. Importliha kasutati aga 2 tuhat tonni enam kui 2004. aastal. Lihatootuste üldises tooraine kasutuses kasvas importtooraine osakaal aastaga 1%.

Kui 2004. aastal kolme suurema tapamaja poolt kokkuostetud sigadest hindasid spetsialistid enam kui pooled (59%) E-klassi kuuluvaiks, siis 2005. aastal kuulus E-klassi 55% kokkuostetud ja SEUROP-i järgi klassifitseeritud sigadest. S-klassi liigitatud sigade osakaal kasvas aastaga 3%-punkti ja U-klassi nõuetele vastavate sigade osatähtsus kasvas aastaga 1%-punkti (tabel 7). Emiste ja kogu SEUROP-klassi nuumsigade summeeritud kokkuostust moodustasid emised 2005. aastal 2,4% (2004.a. – 3,7%).

Tabel 7

Erinevate kvaliteediklasside osakaal sigade kokkuostul
(% kolme suurema tapamaja poolt kokkuostetud sigadest)

	I kv 05	II kv 05	III kv 05	IV kv 05	I pa 05	II pa 05	2005 a
S	35,8	38,1	34,5	33,0	37,0	33,7	35,4
E	57,2	53,5	54,5	56,2	55,2	55,4	55,3
U	6,4	7,6	10,0	10,2	7,1	10,1	8,6
R	0,5	0,8	0,8	0,5	0,7	0,7	0,7
O	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
P	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
SEUROP	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Allikas: EKI

2004. aastal olid pea pooled (46%) kolmes suuremas tapamajas kokkuostetud veistest lehmad (D-kategooria), 2005. aastal oli aga lehmade osakaal 51%. Piimalehma toetuse saamise tingimused on kaasa toonud lehmade tapale viimise järsu vähenemise veebruarist aprillini, mil tapamajades kokku ostetud veiste seas oli lehmade osakaal keskmisest madalam. Järsult kasvas aga lehmade osatähtsus kokkuostetud veiste seas mais ning juunis (tabel 7). 37% 2005. aastal kokkuostetud lehmadest klassifitseeriti P2, 21% P1, 13% O3 ja 13% P3 klassi. Teiste kvaliteediklasside osatähtsus oli märgatavalt väiksem.

Tabel 8

Erinevate veise- ja vasikaliha kategooriate osakaal veiste kokkuostus
(% kolme suurema tapamaja poolt kokkuostetud veistest)

	I kv 05	II kv 05	III kv 05	IV kv 05	I pa 05	II pa 05	2005 a
A – pullid alla 2 a	41,8	35,4	38,1	39,6	38,1	36,3	37,1
B – muud pullid	1,6	2,3	2,0	2,0	2,0	1,7	1,8
C – härjad	2,9	1,6	2,2	2,2	2,2	2,5	2,3
D – lehmad	46,9	53,7	50,9	49,9	50,9	52,0	51,5
E – mullikad	6,8	7,0	6,9	6,3	6,9	7,6	7,3
Veised kokku	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Allikas: EKI

Kui 2004. aastal olid 40% kokkuostetud veistest alla 2-aastased pullid (A-kategooria), siis 2005. aastal oli nende osakaal langenud 37%-le. Ka noortest pullidest kuulus nii P2 kui ka P1 klassi 35% kokkuostetud loomadest ning 18% O2 klassi.

Mullikate (E-kategooria) osakaal veiste kokkuostus oli 2004. aastal 8%-lt langenud 7% 2005. aastal. Mullikad klassifitseeriti põhiliselt P2 (43%), O2 (15%), O3 (14%), P1 (12%) ja P3 (11%) klassi.

Lihatööstuste **valmistoodangu** struktuur on viimastel aastatel muutunud – varasemast rohkem toodetakse maitsestatud pooltooteid, suitsuvorste ja suitsuliha tooteid, keeduvorstide toodang on pigem taas vähenema hakanud ning langustendentsi näitavad ka lihakonservide toodangu mahud (tabel 9). Lihatoote tootmist mõjutavad nii sisemaine tarbimine kui eksport. 2005. aasta jooksul kahanes nii liha kui ka vorstitoote eksport. Vaatlusperioodil moodustas ekspordiks müük lihatööstuste toodangu müügist 13% jäädes 2004. aasta tasemele. Valmistoodangut eksporditi põhiliselt Läti ja Leetu.

Tabel 9

Lihatoodete valmistamine lihatööstusettevõtetes 1998 - 2005.a (tuh t)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
							kiirstatistika	
Liha (k.a. I kat. subproduktid)	36,1	37,0	37,5	39,3	45,6	47,2	37,4	38,3
veiseliha	9,5	10,7	9,3	9,0	9,0	10,0
sealiha	17,9	17,4	19,9	20,3	25,9	30,2
muu liha	1,6	1,9	1,5	1,6	2,5	2,4
linnuliha	7,1	7,0	6,8	8,4	8,2	4,6
Vorstitooted	38,6	35,4	29,7	34,7	37,7	38,7	37,5	32,2
keeduvorstid	8,7	11,2	12,7	14,1	11,3	...
sardellid	3,5	3,7	4,4	4,5	4,8	...
viinerid	7,0	8,1	9,6	8,6	9,0	...
poolsuitsuvorstid	6,5	7,0	7,3	7,5	7,9	...
täissuitsuvorstid	0,3	0,5	0,6	0,7	0,8	...
Suitsuliha tooted	5,4	5,5	5,4	5,4	6,3	7,6	7,4	7,5
Termiliselt töötlemata naturaalsed pooltooted lihast	13,2	16,6	21,6	...
Termiliselt töödeldud valmistised lihast	2,4	4,3	4,8	...
Lihakonservid	1,2	0,5	0,3	0,7	0,3	0,1	0,1	0,1

Allikas: ESA

2002. aastast alates on lihatöötlemisettevõttes materiaalsesse põhivarasse kokku investeeritud ligikaudu 670 miljonit krooni. Suurimad investeeringud sektoris on tehtud hoonete ja rajatiste soetamiseks, ehitamiseks ja rekonstrueerimiseks, moodustades kogu investeeringutest ligikaudu

54%. Masinatesse, seadmetesse ja muusse inventari investeeriti 45% ning transpordivahenditesse keskmiselt 1% kogu investeeringusummast. Nii ulatuslikke investeeringuid nõudis Eesti lihatöötlemisettevõtete euronõuetele vastavusse viimine, tootmistingimuste korrastamine, tootmisvahendite täiustamine ning ümberkorraldused tootmises, et püsida konkurentsis ja rahuldada tarbijate järjest suurenevaid nõudmisi valmistoodangu kvaliteedile ja selle püsivusele nii Eesti siseturul kui ka avanenud EL-i turul.

Hinnad

Eesti **sealihaturg** on tihedalt seotud Euroopa, eriti Põhjamaade turul toimuvate muutustega. 2005. aastal püsisid sealihha **kokkuostuhinnad** EL-s üpris stabiilsed - EL keskmine E-klassi sigade kokkuostuhind tõusis aastaga 0,7%. Eestile olulisemates EL liikmesriikides Soomes, Taanis ja Saksamaal tõusid need keskmisest enam (vastavalt 7%, 1% ja 1%). Sama trendi võis täheldada ka Eesti sealihaturul, kus nii E-klassi kui SEUROP-i aasta keskmine hind tõusis 2,9%. Kõige madalam oli mullu Eesti kokkuostuhind juunis (21.18 kr/kg) ning kõige kõrgem märtsis (21.92 kr/kg). 2005. aasta jooksul (jaanuar võrreldes detsembriga) langes SEUROP-sigade kaalutud keskmine kokkuostuhind 0.15 kr/kg võrra. Sigade kokkuostuhind Eestis on jõudnud Euroopa Liidu keskmise hinna tasemele ning Eesti sealihaturu kui Euroopa Liidu ühtse turu osa tulevik sõltub ka edaspidi suurel määral hinnatrendidest Euroopas.

Tabel 10

Sigade kaalutud keskmised kokkuostuhinnad Eestis 2005.a
(kr/kg käibemaksuta tapakaalus, jahutatud EL standardiga* lihakehad)

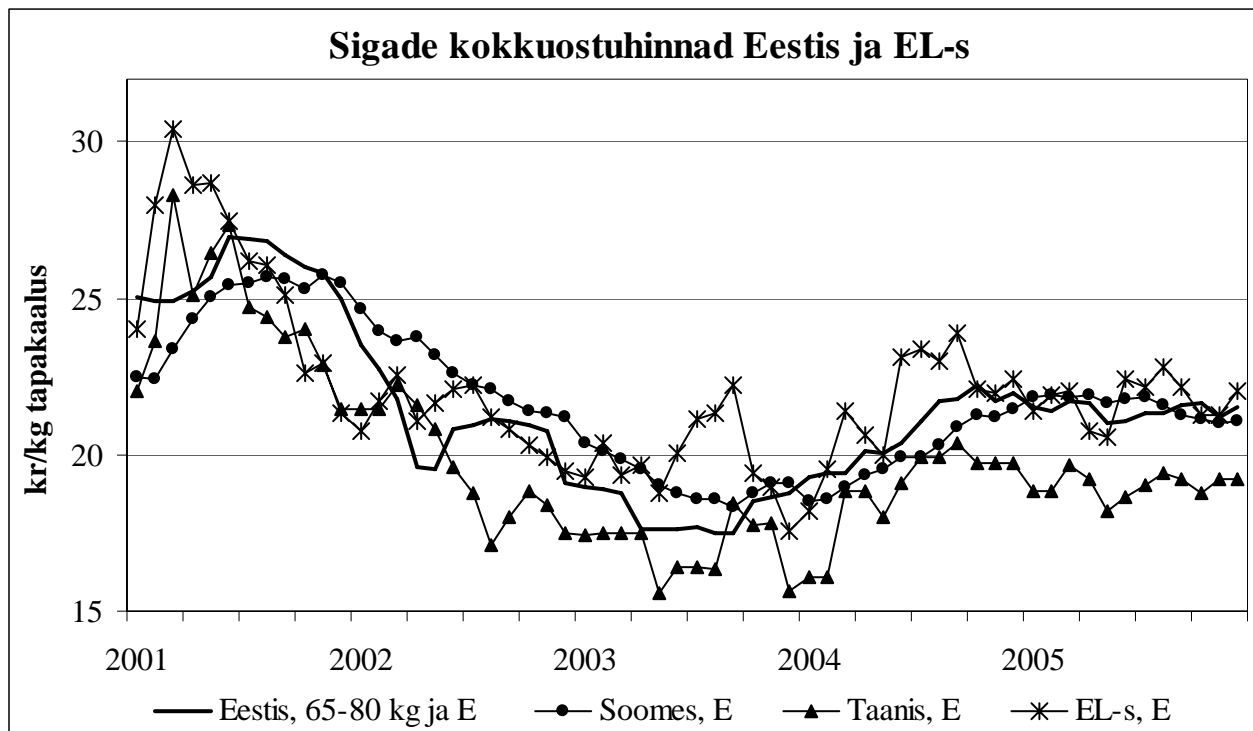
	2004 keskm	2005 jaan	2005 juuli	2005 aug	2005 sept	2005 okt	2005 nov	2005 dets	2005 keskm	Muutus 2004/2005 +/-, %
S	21.85	22.58	22.42	22.39	22.67	22.42	22.32	22.49	22.41	2,6
E	20.78	21.61	21.35	21.31	21.58	21.36	21.22	21.43	21.38	2,9
U	19.33	20.14	20.15	20.20	20.24	20.10	20.03	20.26	20.15	4,2
R	17.69	19.07	19.09	18.92	18.70	18.56	18.98	18.73	19.01	7,5
O	16.61	17.47	16.38	16.69	16.33	16.90	17.10	16.46	16.64	0,2
P	15.43	-	14.10	14.68	15.39	15.17	-	14.86	15.03	-2,6
SEUROP	20.93	21.72	21.49	21.47	21.72	21.45	21.34	21.57	21.53	2,9
Emised	15.27	15.63	15.21	14.34	15.08	16.03	15.21	15.34	15.43	1,0
SEUROP+ emised	20.73	21.53	21.34	21.33	21.60	21.31	21.20	21.40	21.38	3,1

* lihakeha koos pea, saba ja esijalgadega
Allikas: EKI

Lisaks kallimast impordist tingitud välismõjuritule aitas Eesti sigade kokkuostuhinna väiksele tõusule kaasa nii nõudluse kasv siseturul kui ka liha ekspordihindade tõus. Nõudlus sealihha järele suurenes nii tarbijate sissetulekute suurenemise kui ka linnu- ja veiseliha tootmise vähenemise

tõttu. Linnuliha tootmise ja tarbimise vähenemine 2005. aastal oli oluliselt mõjutatud aasta esimeses pooles Eesti suurima linnuliha tootja AS Talleggi lindlates levinud salmonelloosist, mis pärssis linnuliha tootmist ning külvas veidi ka tarbijate seas umbusku linnuliha vastu. Sealiha kokkuostuhinnale mõjus positiivselt ka MDM-i sisseveo keelustamine 2004. aasta maikuust, mis kasvatas nõudlust sealiha järele.

Joonis 3

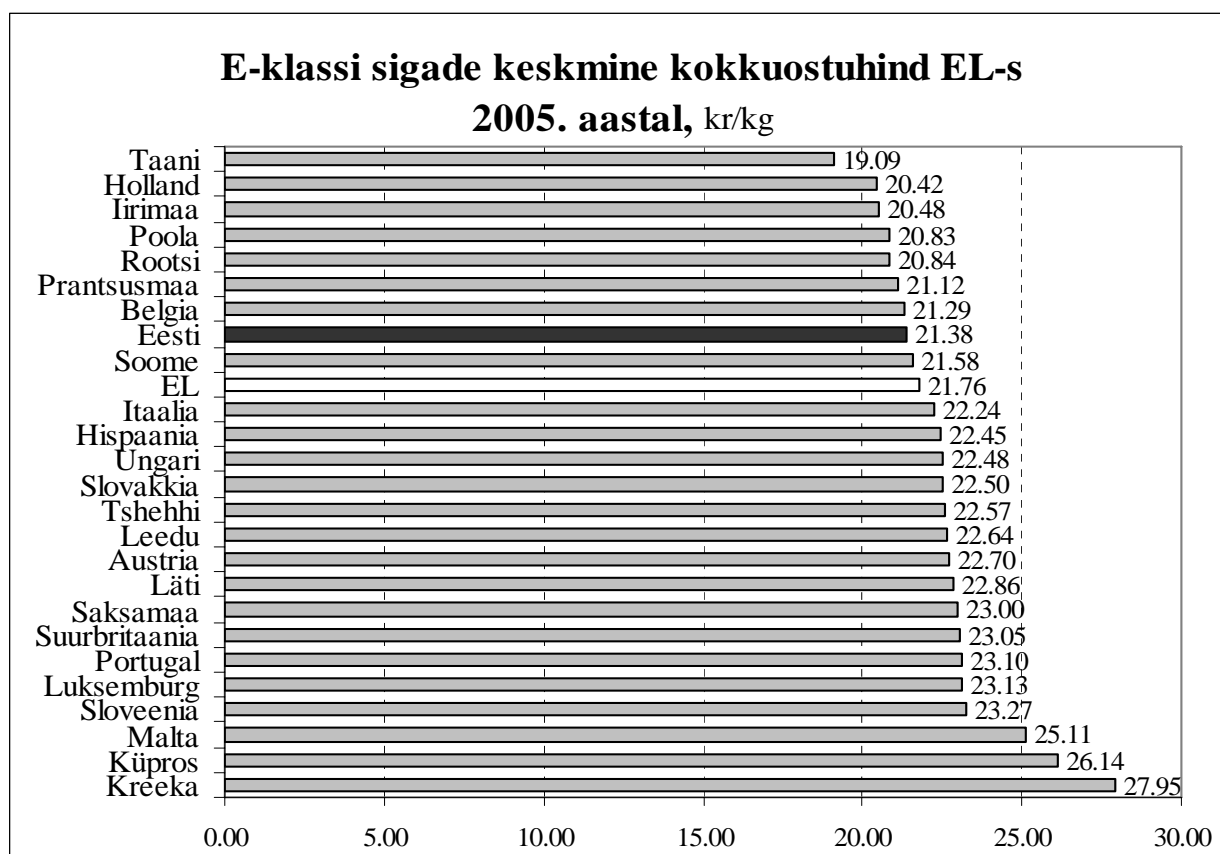
Tabel 11

E-klassi sigade kokkuostuhinnad EL-s ja Eestis* (kr/kg tapakaalus)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006 I kv	2006 aprill
EL keskmine	26.07	21.22	19.92	21.61	21.76	21.77	22.16
Taani	24.60	19.73	17.09	18.86	19.09	18.56	19.86
Soome	24.67	22.77	19.21	19.99	21.58	20.82	20.64
Läti	22.86	23.77	23.88
Leedu	22.64	21.93	21.71
Rootsi	23.92	21.51	19.31	20.28	20.84	20.55	20.74
Eesti	26.74	21.59	20.34	20.78	21.38	21.06	21.41

* 2004. a. alates kaalutud keskmised, varasemad aritmeetilised keskmised

Allikas: MLC, Euroopa Komisjon ja EKI

Sealiha keskmise kokkuostuhinna väike tõus kergitas 2005. aastal mõnevõrra ka **jaehinda**. Nii tõusis sealiha keskmine jaehind kauplustes aastaga 2,6-7,2%, kusjuures enam kallines kondiga sealiha. Turgudel oli hinnatõus 5,4% ning taas kallines enam madalama kategooria liha.

Viinerite ja keeduvorsti keskmine jaehind kauplustes tõusis aastaga vastavalt 3,7% ja 3,5% ning hakkliha jaehind 4,8%.

Tabel 12

Liha aastakeskmised hinnad Eestis 2004-2005. aastal (kr/kg)

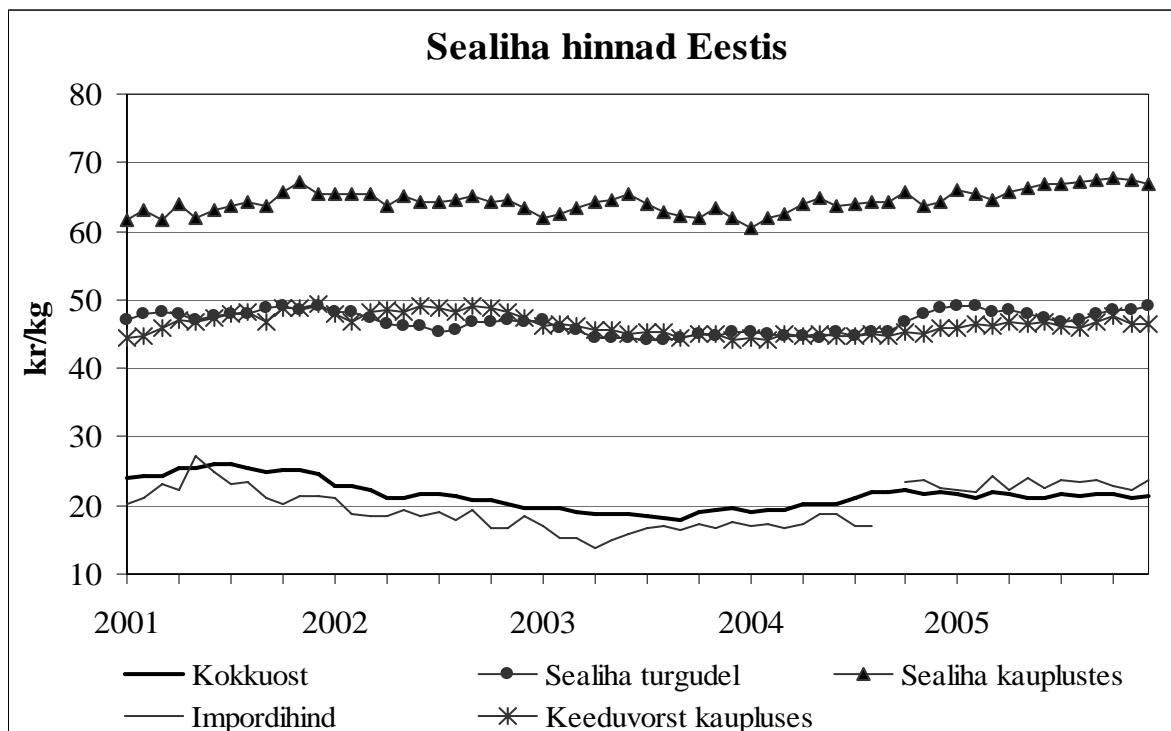
	Kokkuostuhind		Jaehind turgudel		Jaehind kauplustes		Ekspordihind		Impordihind	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Sealiha	20.72	21.38	45.70	48.18	63.62	66.53	26.89	31.51	20.34	23.06
Veiseliha	19.88	24.79	45.35	51.11	59.85	65.60	33.32	41.62	31.55	33.87
Lambaliha	36.40	32.96	66.27	72.10	94.93	101.49	86.41	105.20	95.95	82.02
Broileriliha	18.96	19.30	35.45	37.44	38.29	38.16	20.13	19.16	14.95	17.88

Allikas: EKI

2006. aasta esimestel kuudel püsis sealiha jaehind turgudel eelmisel aastal saavutatud tasemel. Sealiha jaehind, mis veel käesolva aasta esimesel kuul püsis eelmise aasta lõpu tasemel, hakkas veebruaris taas tõusma. Kallines peamiselt kondiga sealiha, mille hind oli selle aasta I kvartali

lõpuks tõusnud eelmise aasta detsembriga võrreldes 3,2%. See-eest kondita sealiha hind püsis märtsis detsembrikuisel tasemel. Nii keeduvorsti kui ka hakkliha jaehind on selle aasta alguses tõusnud (vastavalt 3,8% ja 1,9%). Kui külmutatud hakkliha jaehind on kauplustes tõusnud selle aasta 3 kuuga vaid 1%, siis jahutatud hakkliha on kallinenud 3%. Vaid viinerite jaehind jäi selle aasta alguskuudel eelmise aasta tasemele.

Joonis 5

EL-ga liitumine on positiivselt mõjunud Eesti **veiselihaturule**, kus veiste kokkuostuhind on oluliselt tõusnud. Kui 2004. aasta detsembris oli veiste kaalutud keskmine kokkuostuhind 21.05 kr/kg (EKI andmetel), siis 2005. aasta detsembris oli see tõusnud 23.72 kr/kg-ni. Veiste kokkuostuhind tõusis 2005. aasta jooksul 12,7%, kahe aastaga on aga hind kerkinud 43,2% ehk 7.16 kr/kg võrra. Vaatamata soliidsele kasvule on hinnal veel piisavalt tõusuruumi, sest EL-i keskmisest kokkuostuhinnast jääb Eesti hind veel üle 1,5 korra madalamaks (joonis 6). Jätkuvat hüppelist veiste kallinemist siiski oodata pole, sest seda pidurdavad eestimaalaste toitumisharjumused, väike kvaliteetse veiseliha kättesaadavus ning selle kõrge hind ja endiselt oluliselt madalam ostujõud võrreldes EL keskmisega.

2004. aasta jaanuaris hinnaarvestuses kasutusele võetud EUROP liha klassifitseerimissüsteemi alusel tõusis 2005. aastal enim lehmade (D-kategooria) kokkuostuhind, mis liikus 17.43 kr/kg-lt 2004. aasta detsembris 21.20 kr/kg-ni 2005. aasta detsembris (+3.77 kr/kg) ning aasta keskmine hinnatõus oli 38%. Üle 2-aastaste pullide (B-kategooria) hinnatõus oli 35% ja alla 2-aastastel pullidel 20% (tabel 13). 2006. aasta esimestel kuudel jätkus Eestis veiste kokkuostuhinna tõus. Käesoleva aasta märtsiks jõudis EUROP-klassi veiste keskmine kokkuostuhind juba 26.00 kr/kg-ni.

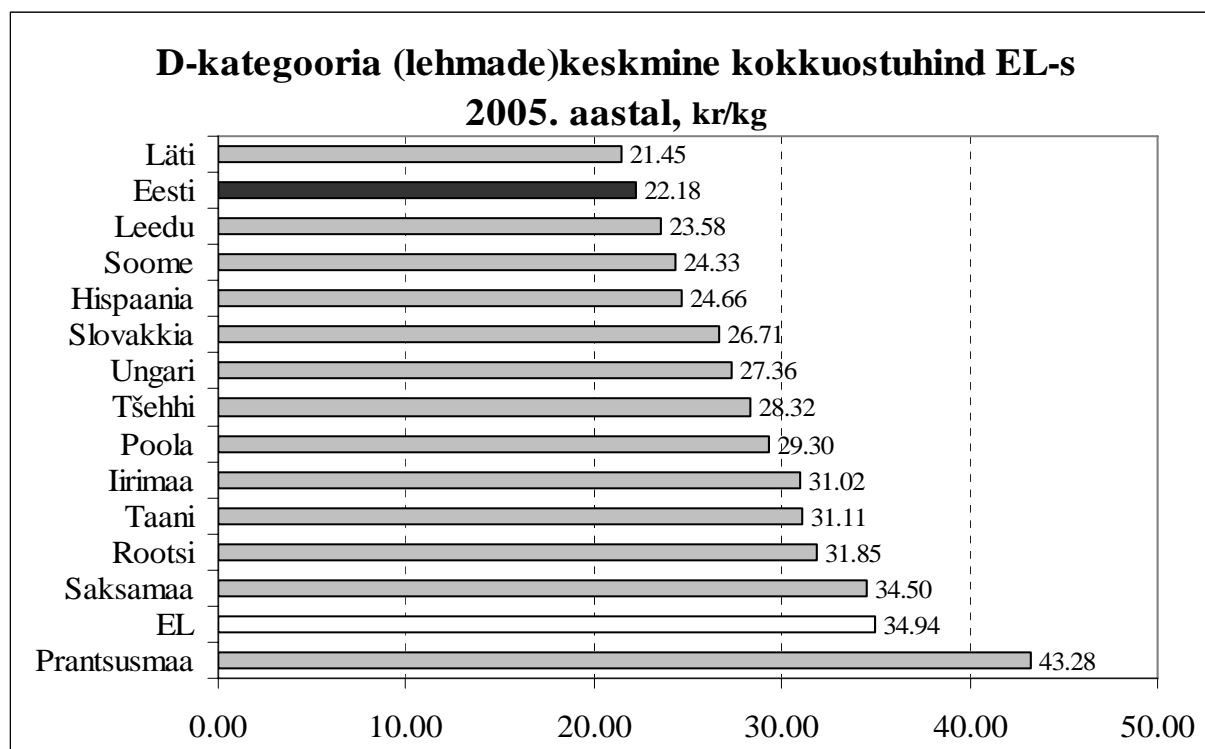
Tabel 13

Veiste kaalutud keskmised kokkuostuhinnad Eestis 2005.a.
(kr/kg käibemaksuta tapakaalus, jahutatud lihakehad)

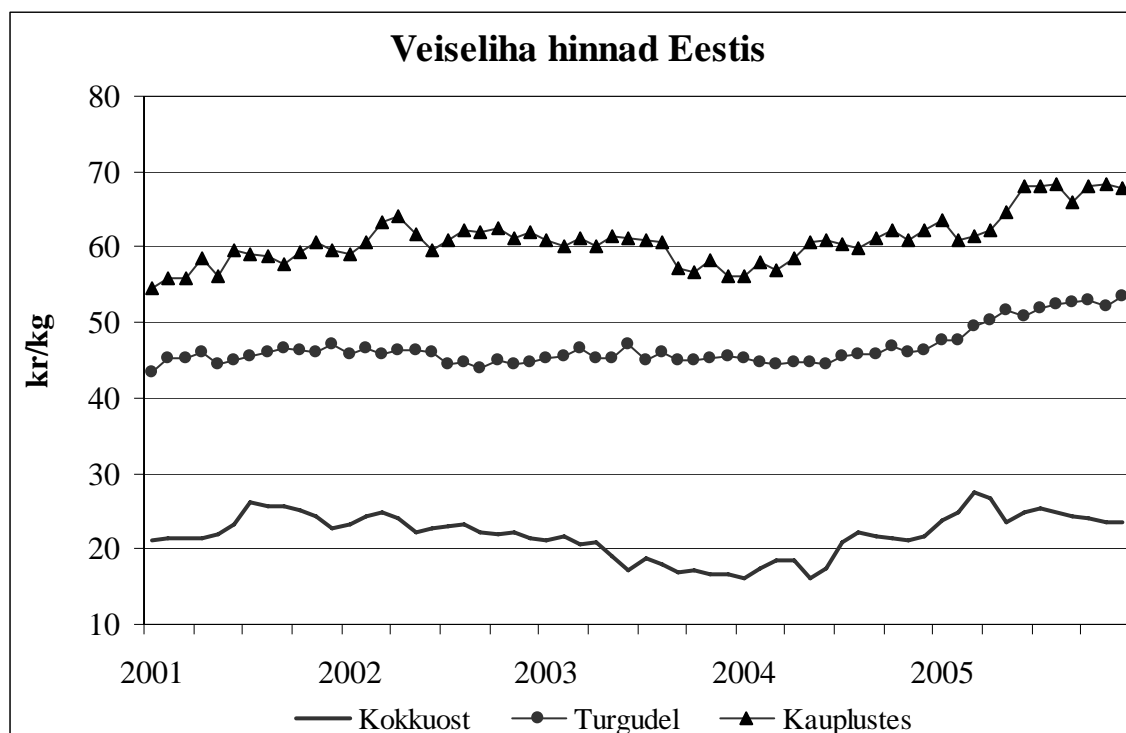
	2004 keskm	2005 jaan	2005 juuli	2005 aug	2005 sept	2005 okt	2005 nov	2005 dets	2005 keskm	Muutus 2005/ 2004 +/-, %
A-pullid <2 a	23.40	26.51	28.63	28,50	27.63	27.17	27.34	27.41	28.08	20,0
B-muud pullid	18.78	20.32	23.24	23.99	22.82	22.30	21.95	22.43	23.56	25,4
C-härjad	23.22	25.48	27.57	28.36	26.79	25.34	26.43	26.56	27.01	16,3
D-lehmad	16.13	19.89	22.29	22.22	21.50	21.53	21.11	21.20	22.18	37,6
E-mullikad	22.81	25.13	27.16	27.68	26.60	26.32	25.57	24.77	26.79	17,5
EUROP	19.88	23.39	25.13	25.21	24.48	24.01	23.68	23.72	24.79	24,7

Allikas: EKI

Joonis 6

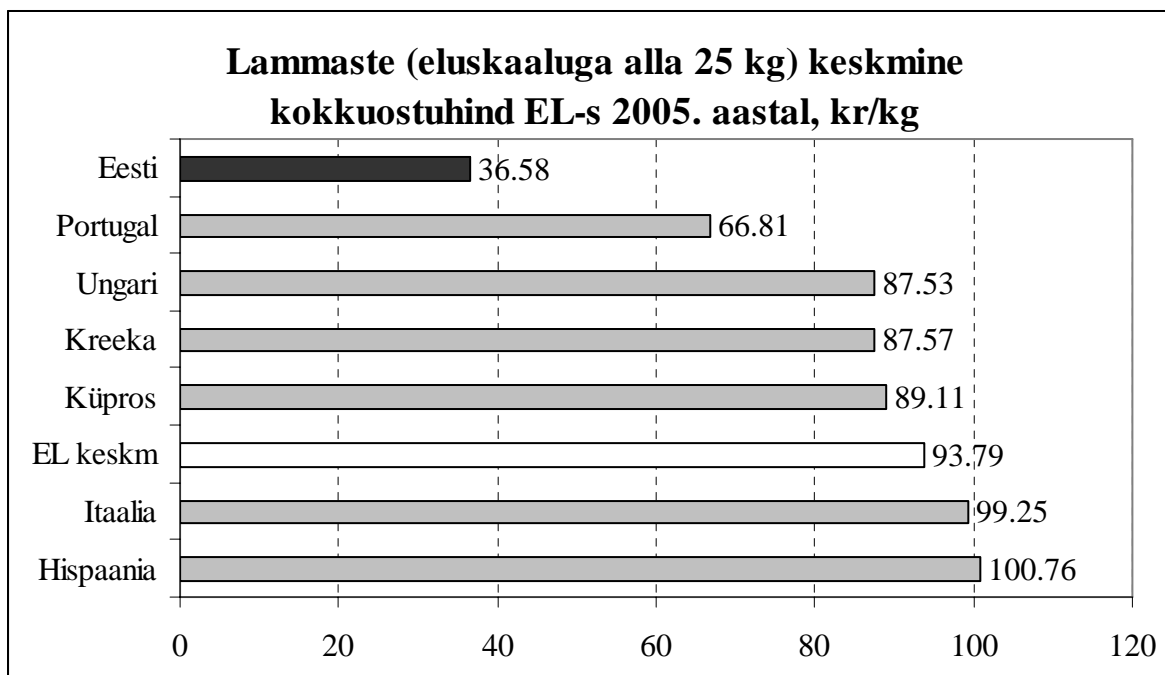

Veiste kokkuostuhinna tõus ning selle nappus turul kergitas ka 2005. aastal veiseliha **jaehindu**. Kauplustes tõusis aastaga kondita veiseliha jaehind 79.97 kr/kg-lt 2004. aasta detsembris 82.92 kr/kg-ni 2005. aasta detsembris. Aasta keskmiseks hinnaks kujunes 80.33 kr/kg, mis oli 7,0% kõrgem 2004. aasta keskmisest. Kondiga veiseliha kallines kauplustes 47.55 kr/kg-lt 2004. aasta detsembris 52.70 kr/kg-ni 2005. aasta detsembris. Aasta keskmine jaehind oli 50.87 kr/kg, mis oli 14% kõrgem 2004. aasta keskmisest. Turgudel kallines veiseliha 2005. aastal keskmiselt 12,7% ehk 5.76 kr/kg (tabel 12, joonis 7). Seejuures kondiga liha jaehind tõusis 15,6% ehk 5.55 kr/kg ja kondita liha 10,9% ehk 5.97 kr/kg. Samas mullu jäi veiseliha turgudel keskmiselt 22% odavamaks kui kauplustes.

Lambaliha tarbimine on kogu Eesti lihatarbimises väikese osakaaluga. Tootmine suurenes 2005. aastal võrreldes 2004. aastaga kolmandiku võrra, kuid lammaste kokkuost lihatööstuste poolt vähenes ja oli jätkuvalt lünklik. Valdavalt soovitakse lambaid lihatööstustele realiseerida sügisel. Kuid selline sesoonsus ei ole lihatööstuste poolt aktsepteeritav, sest lepinguid lambaliha realiseerimiseks on neil võimalik sõlmida vaid korrapäraste hangete olemasolu korral. Nii tapeti endiselt enamik loomi majapidamistes oma tarbeks. Lambaliha kokkuostuhind langes mullu 2004. aastaga võrreldes 9,5%. Põhjuseks valdavalt raskused realiseerimisel (ebaregulaarsus), kohaliku liha kehvem kvaliteet võrreldes imporditud lambalihaga ning 2005. aastal 14,5% langenud lambaliha impordihind. Suurem osa importlambalihast oli pärit Belgiast, Taanist ja Leedust. Madalam lambaliha kokkuostuhind ei tähendanud aga odavamalt liha tarbijale - lambaliha kallines 2005. aastal nii kauplustes kui turul (vastavalt 7% ja 9%).

Noorte lammaste (eluskaaluga alla 25 kg) kokkuostuhinda EL-s mõjutab tugevasti sesoonsus. 2005. aasta I poolaastal, mil noorte lammaste pakkumine oli suurem, nende kokkuostuhind EL-s langes, jõudes mais-juunis 79-81 kr/kg-ni. II poolaastast, mil noorte lammaste pakkumine langes, hakkas hind tõusma ulatudes novembris-detsembris 121-125 kr/kg-ni. Alla 25 kg lammaste aasta keskmiseks kokkuostuhinnaks kujunes mullu EL-s 93.79 kr/kg (joonis 8). 2004. aastaga võrreldes on lammaste hind EL-s tõusnud 9,4%. Lambaliha on ka ainus lihaliik, millega isevarustatuse tase EL-s on alla 100%.

Kui keskmised **linnuliha** tootjahinnad püsisid 2005. aasta I poolal 2004. aasta lõpu tasemel, siis II poolaastale oli omane juunikuus hüppeliselt tõusnud hind. Selle põhjuseks oli eelpoolmainitud salmonelloosipuhang AS Talleggis ja lindlate puhastamine. Nii oli I poolaasta kaalutud keskmine tootjahind 18.89 kr/kg, mis II poolaastal tõusis 6.80 kr/kg võrra ehk 35,9%. Samas väljamüügi-kogused vähenesid II poolaastal 15 korda võrreldes I poolaastaga. Aasta kaalutud keskmine tootjahind tõusis 2004. aastaga võrreldes siiski vaid 1,8%.

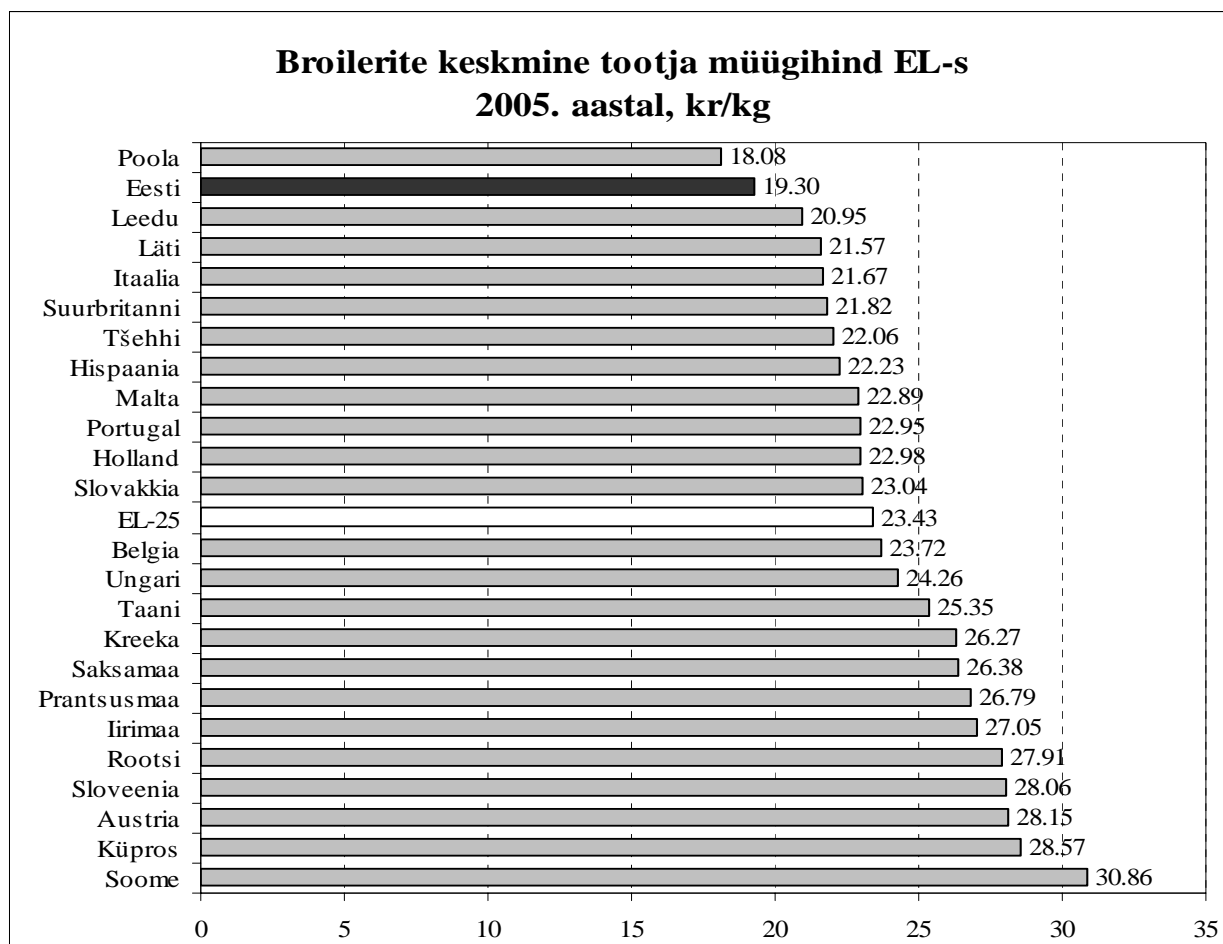
Broileri jaehind turgudel tõusis 2005. aasta II poolaastal I poolaastaga võrreldes 7,5% reageerides linnuliha tootmise vähenemisele ja tootjahinna tõusule. Kuna kodumaist broilerit nappis, leidis II poolaastal turgudel parema koha imporditud broileriliha, mis oli 20% odavam kodumaisest toodangust. Järsk broileriliha jaehinna tõus II poolaastal kergitas turgudel 2005. aasta keskmist hinda 2004. aastaga võrreldes 5,6%. Kõige kõrgemale tõusis broileri hind mullu novembris, mil kilo broileriliha maksis turgudel 41.40 krooni. Aasta viimasel kuul hind langes 9,5% jäädes pidama 37.47 kr/kg-l. 2005. aasta keskmine jaehind turgudel oli aga 1,9% madalam kaupluste keskmisest jaehinnast. 2006. aasta esimest kolme kuud iseloomustab turgudel broileri jaehinna jätkuv langus. Nii on märtsi hind juba ligilähedane 2003. aasta alguse jaehinnaga.

Broileri jaehind kauplustes on olnud suhteliselt stabiilne. Vaatamata väikestele hinnakõikumistele jäi 2005. aasta broileri keskmine jaehind kauplustes (38.16 kr/kg) 2004. ja 2003. aasta tasemele. Kui 2005. aasta jaanuaris maksis broileriliha kilo kauplustes keskmiselt 37.88 krooni, siis juunis tõusis hind 38.24 kr/kg-ni. Kõige kallim oli broiler oktoobris, mil keskmiseks hinnaks kujunes 40.03 kr/kg. Alates novembrist on broileri jaehind kauplustes langenud. Aasta viimasel kuul oli keskmiseks hinnaks 38.93 kr/kg, mis oli 3,3% kõrgem 2004. aasta detsembrikuisest hinnast. 2005. aasta linnulihaturgu pingestas AS Talleggi lindlates aasta alguses puhkenud salmonelloos, millega kaasnes broileriliha tootmise langus ning tarbijate mõningane hirm ja ebakindlus

kodumaise linnuliha tarbimise ees. Tekkinud tühimikku turul täitis imporditud linnuliha, mille aasta keskmine jaehind kauplustes oli 6,4% odavam kodumaisest broilerilihast.

Eesti linnuliha 2005. aasta keskmine tootjahind (22.23 kr/kg) oli EL-i keskmisest hinnast (23.43 kr/kg) 5,1% madalam. EL-s kerkis 2005. aastal broileri tootjahind üsna ühtlaselt septembri keskpaigani. Eelmise aasta viimasest kvartalist alates on tootjahind EL-s langenud. Põhjuseks uued linnugripi kolded Aasias ning selle tõve avastamine EL-ga piirnevates riikides.

Joonis 9

Väliskaubandus

2005. aastal eksporditi Eestist 7 miljardi krooni eest põllumajandussaadusi. Võrreldes 2004. aastaga kasvas eksport 24,8% ehk 1,4 miljardi krooni võrra. Liha ja lihatooteid eksporditi eelmisel aastal 500 miljoni krooni eest. Eksport kasvas aastaga 10,7% ehk 48 miljoni krooni võrra. Põllumajandussaadusi imporditi mullu 10,8 miljardi krooni eest. Import kasvas 2004. aastaga võrreldes 12,8% ehk 1,2 miljardi krooni võrra. Liha ja lihatooteid imporditi 2005. aastal 1 miljardi krooni eest, mis oli 42,5% ehk 306 miljoni krooni võrra suurem kui 2004. aastal. Väliskaubanduse puudujääk liha ja lihatooteid osas, mis 2004. aastal oli 171 miljonit krooni, kasvas tingituna impordikäibe kiiremast kasvust ekspordikäibega võrreldes ning oli 2005. aastal

528 miljonit krooni. Kui liha ja lihatoodete ekspordikäibele juurde arvestada Eestist välja müüdnud elussigade ja –veiste ekspordikäive, siis oli väliskaubanduse defitsiit eelmisel aastal 470 miljonit krooni. Liha ja lihatoodete eksport moodustas 2005. aastal 7,2% (2004 – 8,1%) põllumajandussaaduste kogueksportidist ja import 9,5% (2004 – 7,5%) koguimportidist.

Tabel 13

Liha ja lihatoodete import 2004-2005. aastal

	2004			2005			Koguse muutus 2005/04, +,- %
	Kogus t	Summa mln. kr	Hind kr/kg	Kogus t	Summa mln. kr	Hind kr/kg	
Liha ja söödavad subproduktid	37329	651,0	x	42116	934,9	x	+12,8
Veiseliha	1625	51,3	31.55	3407	115,4	33.87	+109,7
Sealiha	14887	302,7	20.34	15742	363,0	23.06	+5,7
Linnuliha ja subproduktid	15922	238,0	14.95	14655	262,0	17.88	-8,0
Lambaliha	33	3,2	95.95	66	5,4	82.02	+100,0
Subproduktid	3124	30,6	9.81	2915	38,6	13.25	-6,7
Muu liha, pekk	1703	23,4	13.76	2419	26,8	11.08	+42,0
Soolatud, suitsutatud liha ja subproduktid või pulber	35	1,8	52.63	2912	86,2	29.60	+8220
Hinnanguline					37,5		
Valmistooted lihast	1902	48,5	x	2926	92,5	x	+53,8
Vorstitooted	513	17,4	33.85	588	23,0	39.11	+14,6
Konservid ja muud tooted	1389	31,1	22.40	2338	63,6	27.19	+68,3
Hinnanguline		21,5			5,9		
Kokku	x	721,0	x	x	1027,4	x	x

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Liha ja lihasaaduste 1 miljardi kroonine **importikäive** 2005. aastal oli 2004. aastaga võrreldes 42,5% suurem (tabel 13). Rahalises vääringus suurenes 2005. aastal nii värske ja külmutatud liha kui ka valmistoodete sissevedu. Jahutatud ja külmutatud liha import moodustas 87% ja valmistoodete sissevedu 13% lihasaaduste koguimportidist. Sarnane liha ja lihast valmistoodete impordi suhe on püsinud juba mitu aastat. Koguseliselt suurenes enamike liha ja lihast valmistoodete sissevedu. Vaid linnuliha importkogus vähenes mullusega võrreldes 8% ehk 1267 tonni võrra ning subproduktide import vähenes 209 tonni võrra ehk 6,7%. Värske ja külmutatud liha impordi üldkogus 2005. aastal kasvas 2004. aastaga võrreldes 12,8% ehk 4787 tonni võrra. Sellest kogusest suur osa langes veiseliha (+1782 tonni) ja soolatud või suitsutatud liha ja subproduktide (+2877 tonni) impordi suurenemise arvele. Linnuliha import on vähenenud kolmel järjestikusel aastal. Kui 2004. aasta suur langus oli tingitud eelkõige MDM-i impordi keelustamisest peale Eesti liitumist EL-ga, siis 2005. aastal vähenes linnuliha import põhiliselt kalkuniliha impordi

vähendamise tõttu. Valmistoodetest kasvas mullu vorstitoodete import 14,6%. Vaatamata kasvule jäi vorstitoodete import mullu ikka 11% madalamaks kui 2003. aastal. Konservide sissevedu suurenes 2005. aastal 2004. aastaga võrreldes 68,3%.

Suurem osa jahutatud ja külmutatud veise-, sea- ja linnuliha imporditi Euroopa Liidu liikmesriikidest. 1990-ndate aastate keskel toodi peaaegu 95% kogu linnuliha impordist USA-st. USA osakaal hakkas vähenema pärast tollimaksu kehtestamist 1997. aastal. Kui 2004. aastal oli USA osakaal linnuliha impordis veel 14%, siis 2005. aastal imporditi linnuliha vaid EL liikmesriikidest (tabel 14).

Sarnaselt linnulihale tuli ka kogu sealihaga import Euroopa Liidu liikmesriikidest. Suurimad impordimaad olid mullu Soome osakaaluga 38%, Taani 31%-ga ja Saksamaa 11%-ga. Veiseliha imporditi 99% ulatuses EL liikmesriikidest, valdavalt Taanist (33%), Leedust (26%) ja Poolast (19%) (tabel 14).

Tabel 14

Liha impordi struktuur 2005. aastal
(% vastava saaduse impordikogusest)

Veiseliha	Sealiha	Linnuliha	Subproduktid
2000.a – 2644 tonni	2000.a – 12230 tonni	2000.a – 18670 tonni	2000.a – 2890 tonni
2001.a – 2543 tonni	2001.a – 11776 tonni	2001.a – 22471 tonni	2001.a – 3135 tonni
2002.a – 1209 tonni	2002.a – 11870 tonni	2002.a – 22546 tonni	2002.a – 3429 tonni
2003.a – 1029 tonni	2003.a – 14409 tonni	2003.a – 20859 tonni	2003.a – 3063 tonni
2004.a – 1625 tonni	2004.a – 14887 tonni	2004.a - 15922 tonni	2004.a – 3124 tonni
2005.a – 3407 tonni	2005.a - 15742 tonni	2005.a - 14655 tonni	2005.a - 2915 tonni
Taani 33	Soome 38	Taani 28	Soome 29
Leedu 26	Taani 31	Soome 22	Taani 26
Poola 19	Saksamaa 11	Leedu 13	Rootsi 14
Holland 7	Belgia 6	Holland 8	Poola 14
Läti 6	Poola 5	Rootsi 8	Saksamaa 4
Saksamaa 4	Rootsi 3	Saksamaa 5	Belgia 3
Teised 5	Teised 6	Teised 16	Teised 10

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

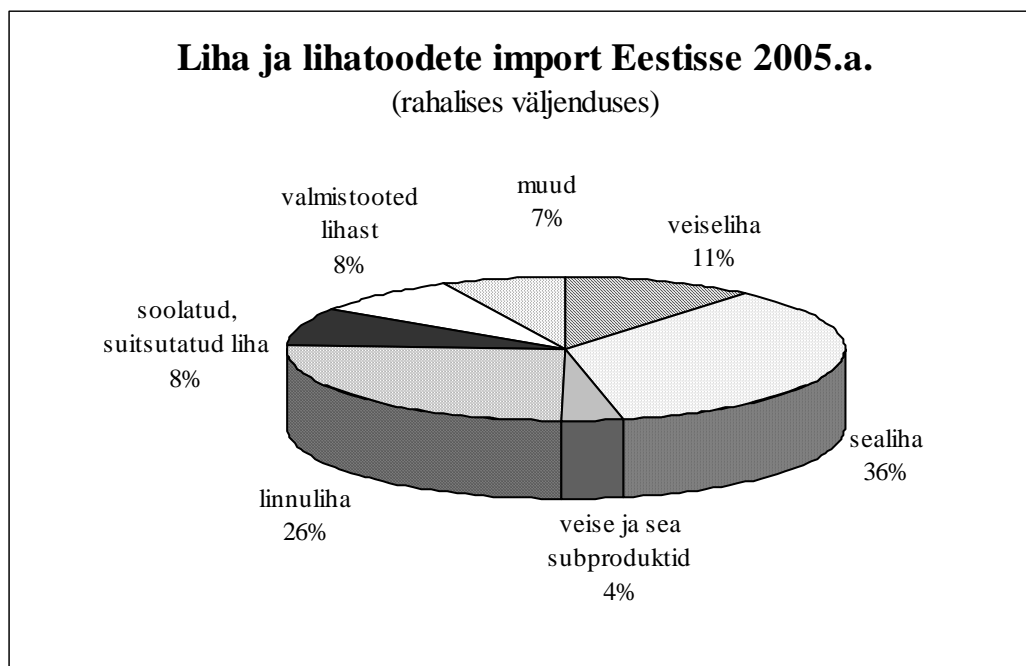
Lihast valmistooted imporditi Eestisse samuti vaid Euroopa Liidu riikidest, kusjuures valdavalt tuli import just uutest liikmesriikidest. Väga jõuliselt on Eesti lihast valmistoodete turule murdnud Leedu, kes on 2004. aastaga võrreldes kasvatanud vorstitoodete importi Eestisse 6 korda ja konservide sissevedu 12 korda. Leedu kõrval on olulise koha hõivanud ka Läti, kust lihakonservide sissevedu kasvas mullu 4 korda (tabel 16).

Eelmisel aastal tuli 92% kogu aastasesest liha ja lihasaaduste sisseveost (rahalisest arvestuses) EL-st, millest omakorda 29% langes uute liikmesriikide arvele. Suurimateks partneriteks olid Leedu (12%), Poola (6%) ja Läti (4,5%). Vanadest liikmesriikidest toodi enam liha ja lihasaadusi sisse Taanist (25%), Soomest (20%) ja Saksamaalt (5%). Riikide seas, kellele rakendatakse tollimakse, oli suurim impordi päritoluriik Brasiilia, kust tuli 8% liha ja lihatoodete impordist. USA,

kellele langes 2004. aastal valdav osa kolmandate riikide impordikäibest, 2005. aastal Eestisse liha ja lihatooteid ei importinud.

Kõige olulisem impordiartikkel tootegruppide seas oli eelmisel aastal sealihha, mille osakaal kogu liha ja lihatoodete impordis (rahalisel väljenduses) ulatus 36%-ni. 26% kõigist lihatoodete sisseveost haaras enda alla linnuliha ja subproduktide import ning 11% veiseliha sissevedu (joonis 10).

Joonis 10

Tabel 15

Sealiha ekspordi ja impordi struktuur ning -hinnad

	Eksport				Import			
	Kogus, t		Hind, kr/kg		Kogus, t		Hind, kr/kg	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Jahutatud	6035,6	4991,1	27.13	31.40	3589,8	5711,3	20.99	23.87
Külmutatud	1467,8	2185,6	25.90	31.76	11296,7	10030,5	20.13	22.60

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Keskmiised impordihinnad on aastaga enam kui pooltes tootegruppides tõusnud. Aasta jooksul on kõige enam tõusnud sea ja veiste subproduktide keskmine impordihind (+35%). Sealihha keskmine impordihind tõusis aastaga üle 13% ning see oli 2005. aastal 7% kõrgem kui kokkuostetud sealihha kaalutud keskmine SEUROOP hind Eestis. Odavaim sealihha tuli mullu Rootsist ja Irimaalt, kust imporditud külmutatud sea tagaosade ja muude tükkide keskmiseks hinnaks kujunes vastavalt 17.21 kr/kg ja 17.40 kr/kg. Suurim kogus sealihha imporditi mullu Soomest, kust toodud liha keskmine impordihind oli 21.69 kr/kg. Aastaga on Soomest imporditud sealihha hind tõusnud 24,5%. Taanist sisseveetud sealihha keskmine hind (24.82 kr/kg) oli mullu 15%

kõrgem Eesti kohalikust SEUROP klassi sealiha kaalutud keskmisest kokkuostuhinnast (21.53 kr/kg). Taanist pärit sealiha kallines aastaga 14%.

Veiseliha keskmine impordihind tõusis aastaga 7,4%, olles 45% kõrgem ka veiseliha kaalutud keskmisest kokkuostuhinnast (EUROP) Eestis. Odavam veiseliha tuli mullu Saksamaalt (26.01 kr/kg). Taanist, kust toodi mullu kõige enam veiseliha Eestisse, sisseveetud veiseliha keskmine hind (32.40 kr/kg) oli 4% madalam keskmisest impordihinnast, kuid 38% kõrgem eestimaisest EUROP-klassi veiseliha keskmisest kaalutud kokkuostuhinnast. Linnuliha keskmine sisseveo hind tõusis aastaga 19,6%. Üheks põhjuseks võib pidada MDM'i sisseveo keelustamist, mille mõju alandas 2004. aasta keskmist impordihinda.

Tabel 16

Lihatoodete ekspordi - impordi struktuur 2005. aastal
(% vastava toote ekspordi või impordi kogusest)

Ekspord		Import	
Vorstitooted	Konservid	Vorstitooted	Konservid
2000.a – 526 tonni	2000.a – 268 tonni	2000.a – 1522 tonni	2000.a – 2356 tonni
2001.a – 2760 tonni	2001.a – 1054 tonni	2001.a – 1174 tonni	2001.a – 1286 tonni
2002.a – 6201 tonni	2002.a – 1809 tonni	2002.a – 905 tonni	2002.a – 1199 tonni
2003.a - 5220 tonni	2003.a – 2143 tonni	2003.a – 661 tonni	2003.a - 1150 tonni
2004.a - 4015 tonni	2004.a – 2094 tonni	2004.a – 513 tonni	2004.a – 1389 tonni
2005.a - 3788 tonni	2005.a – 2495 tonni	2005.a – 588 tonni	2005.a - 2338 tonni
Läti 50	Läti 62	Leedu 38	Leedu 47
Leedu 38	Leedu 21	Rootsi 23	Läti 25
Venemaa 9	Aserbaidžaan 14	Poola 19	Ungari 8
Ukraina 3	Austria 2	Läti 14	Prantsusmaa 6
	Teised 1	Soome 4	Poola 4
		Hispaania 2	Tšehhi 4
			Teised 6

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Tabel 17

Veiseliha ekspordi ja impordi struktuur ning -hinnad

	Ekspord				Import			
	Kogus, t		Hind, kr/kg		Kogus, t		Hind, kr/kg	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Jahutatud	55,2	287,6	41.33	43.84	187,7	1076,3	30.43	30.80
Külmutatud	170,0	299,4	31.19	39.49	1436,8	2330,3	31.70	35.28

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Värsket ja külmutatud liha ning valmistooteid **eksporditi** 2005. aastal kokku 500 miljoni krooni väärtuses. 2004. aastaga võrreldes suurenes eksport 10,7% (tabel 18). Koos elussigade ja -veiste ekspordikäibega ulatus lihasaaduste ekspordikäive 557 miljoni kroonini. Sealjuures valmistoodete ekspordimaht kasvas 18,1% ning liha ja söödavate subproduktide ekspordimaht 11,5%. Lisaks lihasaadustele eksporditi Eestist 2005. aastal 19,4 tuhat nuumsiga tapaks põhiliselt Lätti,

Tabel 18

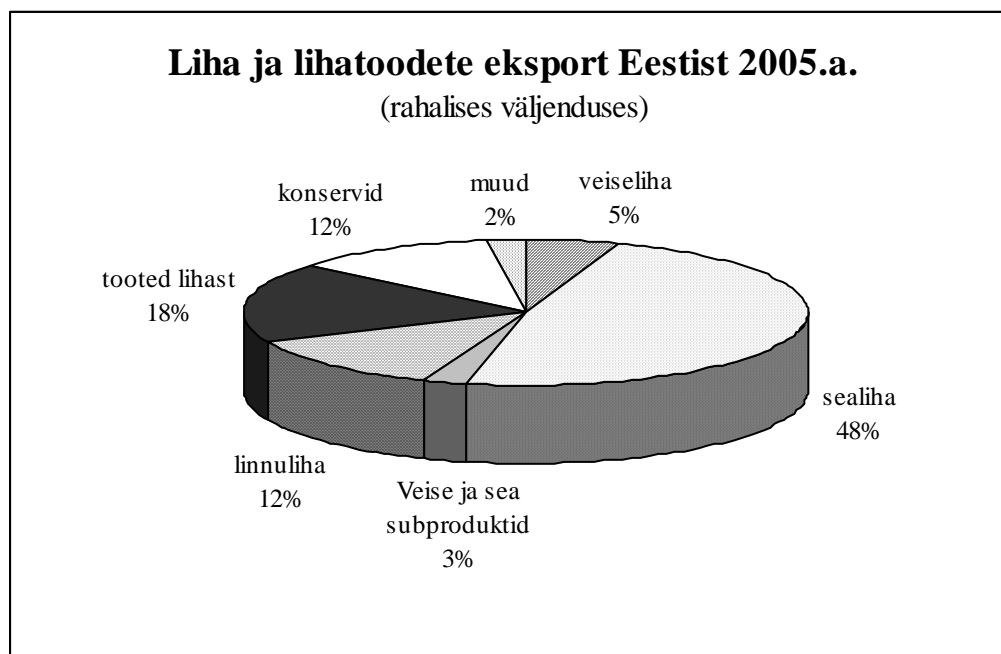
Liha ja lihatoodete eksport 2004 – 2005. aastal

	2004			2005			Koguse muutus 2005/04, +,- %
	Kogus t	Summa mln kr	Hind kr/kg	Kogus t	Summa mln kr	Hind kr/kg	
Liha ja söödavad subproduktid	13122	314,4	x	12602	350,7	x	-4,0
Veiseliha	225	7,6	33.32	587	24,4	41.62	+160,7
Sealiha	7504	201,8	26.89	7177	226,1	31.51	-4,4
Linnuliha ja subprod.	4658	93,7	20.13	3036	58,2	19.16	-34,8
Lambaliha	2	0,2	86.41	29	3,0	105.20	+1204,5
Subproduktid	481	4,7	9.71	1142	12,1	10.60	+8300,0
Muu liha, pekk	211	3,9	18.67	613	6,8	11.09	+190,5
Soolatud, suitsut. liha ja subprod-d või pulber	41	2,5	60.82	11	0,3	28.75	-73,1
Hinnanguline					19,7		
Valmistooted lihast	6115	126,3	x	6283	149,1	x	+2,8
Vorstitooted	4021	78,3	19.47	3788	84,4	22.27	-5,8
Konservid jm tooted	2094	48,0	22.94	2495	54,6	21.90	+19,1
Hinnanguline					10,1		
Kokku liha ja valmistooted	x	451,5	x	x	499,8	x	+10,7
Hinnanguline		10,8					
Elusveised	924	1,2	13.54	1002	22,4	22.36	+8,4
Elussead	3566	58,8	16.37	2074	34,8	16.77	-41,8
KOKKU	x	511,5	x	x	557,0	x	x

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

kuid ka Leetu ja Venemaale eluskaalus kokku 2074 tonni 34,8 miljoni krooni väärtuses. Elussigade eksport vähenes mullu 44% võrreldes 2004. aastaga, mil Lätti ja Venemaale veeti aastas 34,8 tuhat siga kogukaaluga 3566 tonni. Eksporditud sigade eluskaalu hind on aastaga tõusnud vaid 2,4%. Kahe aastaga on elussigade eksport vähenenud pea 60%.

2005. aastal eksporditi 6984 elusveist eluskaalus 1002 tonni 22,3 miljoni krooni väärtuses. Veised veeti valdavalt Poola, kuid mõningal määral ka Lätti. 2004. aastaga võrreldes on elusveiste eksport 3,6-kordistunud. Ka väljaveetud veiste eluskaalu hind on aastaga tõusnud 65%.

Kuigi EL liikmesriigina kadusid tõkendid liha ja lihatoodete väljaveol teistesse liikmesriikidesse, on Eesti jaoks endiselt peamiseks ekspordipartneriteks Läti ja Leedu. Nii oli EL riikide osakaal lihasaaduste ekspordis mullu 96%. EL-i eksporditud toodangust veeti 78% uutesse liikmesriikidesse. Kogu Eestis toodetud liha ja lihasaaduste ekspordist läks 39% Lätti ja 34% veeti Leetu. 2005. aastal aktiveerus ka elusloomade väljavedu – sigade kõrval hakati välja vedama ka veiseid. Pikenes riikide nimekiri, kuhu elusloomi veeti. Nii eksporditi elussigu Läti ja Leedu kõrval ka Venemaale ning elusveiseid Poola. Põhjuseks mõnevõrra kõrgemad sigade eluskaalu ja sealihha kokkuostuhinnad nii Lätis kui ka Leedus ning oluliselt kõrgem veiste kokkuostuhind Poolas ja Leedus. Valmistoodangust viidi Lätti 50% vorstitoodete ja 62% konservide ekspordist (tabel 16) ning lihast 40% sealihha, 23% linnuliha ja 20% veiseliha ekspordist (tabel 19). Leetu, kui suuruselt teise liha ja lihatoodete ekspordi sihtriiki, veeti 2005. aastal 17% veiseliha, 24% linnuliha, 45% sealihha ja 38% vorstitoodete ja 20% konservide ekspordikogustest.

Veiseliha eksport, mis senini on olnu suhteliselt väike, kasvas mullu 2004. aastaga võrreldes 2,5 korda. Kui 2004. aastal oli veiseliha osatähtsus liha ja lihast valmistoodete ekspordis (rahalisel mahus) 2%, siis 2005. aastal kasvas see 3%-punkti võrra. Üle poole eksporditud kogusest läks 2005. aastal Soome, kuhu veeti valdavalt jahutatud veiseliha.

2004. aastast omavad õigust Venemaale liha ja lihatoodete ekspordida AS Nõo Lihatoöstus, AS Rakvere Lihakombinaat, AS Tallegg Lihatoöstus ja veiseliha tooteid valmistav AS V.G.A. Kaubandus. 185 tonni elussigade kõrval veeti mullu Venemaale ka 332 tonni vorstitoodeteid ja 21 tonni konserve. Nagu ekspordikogustest näha suurt kaubavahetust liha ja lihatoodete osas Venemaaga eelmisel aastal veel ei toimunud. Siiski positiivse arenguna võib täheldada, et liha ja lihatoodete eksport Venemaale eelmisel aastal 2004. aastaga võrreldes suurenes pea 7 miljoni krooni võrra.

Tervikuna aga kasvas eksport kolmandatesse maadesse 2005. aastal 2004. aastaga võrreldes kolmandiku võrra.

Liha ja lihast valmistoodete ekspordis on aastaid olnud suurima osatähtsusega sealiha, mille osakaal (rahalisel mahus, joonis 11) küündis mullu 48%-ni (2004.a - 45%). Aastaga kasvas osakaal küll põhiliselt ekspordituru ümberjagunemise ja ekspordihinna tõusu arvel; keskmine sealihaga ekspordihind tõusis aastaga 17,2% (tabel 18). Läti eksporditi eelmisel aastal sealihaga keskmise hinnaga 30.00 kr/kg ja Leetu 29.34 kr/kg. Eesti kaalutud keskmisest sealihaga (SEUROP) kokkuostuhinnast olid keskmised ekspordihinnad Läti ja Leetu vastavalt 40% ja 37% kõrgemad.

Tabel 19

Liha ekspordi struktuur 2005. aastal
(% vastava saaduse ekspordikogusest)

Veiseliha	Sealiha	Linnuliha	Subproduktid
2000.a – 188 tonni	2000.a – 5518 tonni	2000.a – 2386 tonni	2000.a – 609 tonni
2001.a – 335 tonni	2001.a – 5662 tonni	2001.a – 3403 tonni	2001.a – 297 tonni
2002.a – 115 tonni	2002.a – 6845 tonni	2002.a – 3465 tonni	2002.a – 128 tonni
2003.a – 31 tonni	2003.a – 9828 tonni	2003.a – 5070 tonni	2003.a – 95 tonni
2004.a – 225 tonni	2004.a – 7503 tonni	2004.a – 4373 tonni	2004.a – 481 tonni
2005.a – 587 tonni	2005.a – 7177 tonni	2005.a – 3029 tonni	2005.a – 1142 tonni
Soome 52	Leedu 45	Soome 50	Läti 50
Läti 20	Läti 40	Leedu 24	Leedu 25
Leedu 17	Kreeka 10	Läti 23	Poola 17
Rootsi 11	Soome 2	Teised 3	Angoola 4
	Teised 3		Teised 4

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Linnuliha osatähtsus liha ja lihasaaduste ekspordil oli 2005. aastal 12% (2004.a – 21%) ning linnuliha keskmine ekspordihind alanen 5%.

Liha ja lihatoote kaubandusbilanss EL liikmesriikidega oli 2005. aastal negatiivne (-736,4 miljonit krooni). Puudujääk suurenes aastaga 485,8 miljoni krooni võrra. Ka liha ja lihatoote väliskaubandusbilanss kolmandate riikidega jäi mullu 63,4 miljoni krooniga miinusesse. Siin süvenes puudujääk aastaga 44,5 miljoni krooni võrra.

Tarbimine

Peale 2001. aasta langust on Eesti liha ja lihatoote **siseturu maht** aastast aastasse tõusnud. Kui 2001. aastal oli see 83,6 tuhat tonni, siis 2005. aastal kasvas siseturu maht 95,0 tuhandele tonnile (2004.a. 93,9 tuh t). Kogu siseturu mahust oli 2005. aastal **kodumaise toodangu osakaal** 73%. Viimasel aastal vähenes kodumaise liha osakaal siseturul 3%-punkti (2004.a – 76%). 2005.

aastal kasvanud siseturu maht tõi kaasa impordi kasvu ja ekspordi vähenemise, sest lihatoodang Eestis vähenes.

ESA leibkonnauuringute¹ alusel **tarbiti** 2005. aastal Eestis keskmiselt 66,3 kilogrammi liha ja lihatooteid ühe elaniku kohta aastas (ümberarvestatuna lihaks). Aastaga on tarbimine kasvanud 2,2 kg võrra elaniku kohta (2004.a 64,1 kg, ümber arvestatud lihale, tabel 20). Liha ja lihatoodete kallinemine, elanikkonna ostujõu kasv ning kiirenenud elutempo on kaasa toonud ka kulutuste suurenemise lihatoodetele. Kulutused liha ja lihasaaduste ostudele ulatusid mullu 2370 kroonini keskmiselt ühe elaniku kohta aastas, kulutuste kasv aastaga oli 203 krooni elaniku kohta ehk 9,4%. Ka üldised kulutused toidule suurenesid aastaga 9,0%. Aastate vältel on välja kujunenud, et liha ja lihasaaduste ostud moodustavad veerandi üldistest toiduostukuludest. Ka 2005. aastal oli see 26%. Tarbijate kulutused jahutatud või külmutatud liha ostule jäid eelmisel aastal 2004. aastaga võrreldes pea samale tasemele (-3 krooni), kuid valmistoodete ja kallimate lihasaaduste ostukulud suurenesid (+206 krooni aastas elaniku kohta). Seega jätkub trend, kus värkse liha osakaal liha ja lihasaaduste ostukuludes väheneb ning valmistoodete osa suureneb. Kui 2004. aastal oli värske liha osakaal liha ja lihatoodete ostudest 29%, siis 2005. aastal 27%. (2003 – 29%, 2001 – 31%, 2000 – 41%).

Kuigi tarbitava liha kogus suureneb aasta-aastalt, sööb keskmine Eesti elanik EL keskmise elanikuga võrreldes oluliselt vähem liha ja lihatooteid. 2005. aastal tarbiti EL-s keskmiselt 87,1 kg liha ja lihatooteid elaniku kohta aastas. Seejuures uutes liikmesriikides oli liha ja lihatoodete tarbimine 13,1 kg elaniku kohta aastas väiksem kui vanades liikmesriikides. Vanades EL liikmesriikides jäi liha tarbimine 2004. aasta tasemele, uutes keskmine tarbimine 2005. aastal veidi vähenes.

EL elanikud tarbisid eelmisel aastal lihaliikidest enim **sealiha**, mida söödi keskmiselt 43,0 kg elaniku kohta aastas. Kui vanades liikmesriikides jäi sealiha tarbimine mullu pea 2004. aasta tasemele (-0,7%), siis uutes liikmesriikides vähenes selle tarbimine inimese kohta aastas 46,0 kg-lt 2004. aastal 45,4 kg-le 2005. aastal. Eestis seevastu kasvas aastaga sealiha tarbimine inimese kohta 32,8 kg-lt 2004. aastal 34,2 kg-le 2005. aastal.

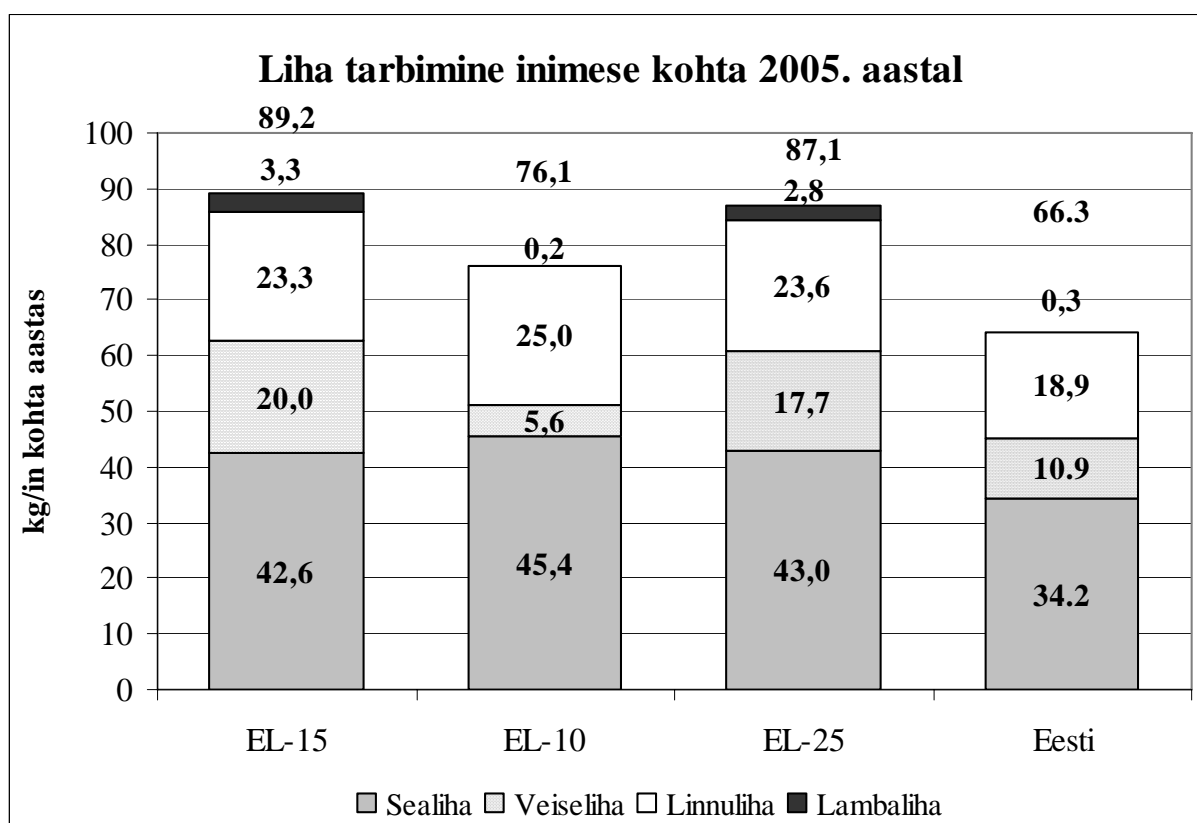
Linnuliha tarbimise kasv EL-s, mis 2004. aastal peatus, 2005. aastal jätkus. Seejuures vanades liikmesriikides suurenes linnuliha tarbimine aasta jooksul 2,6% ning uutes 2,9%. Eestis vähenes linnuliha tarbimine 2005. aastal 1,6% (2005.a 18,9 kg, 2004.a 19,2 kg el kohta). Eelkõige põhjustas seda salmonelloos Talleggi lindlates ning väike mõju oli ka veel MDM-i impordi keelustamisel. Linnuliha import Eestisse vähenes aastaga 1 elaniku kohta 0,9 kg.

¹ Valimi aluseks on kõik Eestis ametlikult elavad tavaleibkonnad. Uuring ei käsitle institutsionaalseid leibkondi (lastekodudes, turvakodudes, kinnipidamisasutustes jne. olevate inimeste kulutusi ja tarbimist). Käesolevad hinnangud sisaldavad ainult leibkonna lõpptarbimist, ei sisalda läbi vahetarbimise tarbitut (restoranides sööklates, kohvikutes jt. asutustes tarbimist). Kulude struktureerimisel on kasutatud leibkonna eelarve uuringule kohandatud individuaaltarbimise klassifikaatorit COICOP-HBS, mille alusel jaotatakse väljaminekud kulutuste otstarbe järgi 12 suurde gruppi. Toidule tehtud kulutuste puhul on tegemist üldiselt koduseks tarbimiseks ostetud toiduainetega, ka omatoodetud või tasuta saadud toiduainete tarbimise hindamisega. Vastavalt kasutatavale rahvusvahelisele klassifikaatorile COICOP-HBS käsitletakse läbi vahetarbimise tehtud kulutusi toidule (seega ka tarbimist) mitte kui kulutust vastavale kaubagrupile vaid kui läbi teenindusasutuse tarbitud teenust, mistõttu tarbitud koguseid ei mõõdata. Nimetatud asutustes tehtud kulutused toidule kuuluvad kasutatava klassifikaatori kulutuste alarühma "Hotellid, kohvikud, restoranid"

Veiseliha söödi mullu EL-s tervikuna 17,7 kg elaniku kohta aastas, mis on vaid 0,1 kg inimese kohta vähem kui 2004. aastal. Kusjuures vanades riikides jäi veiseliha tarbimine 2005. aastal 2004. aasta tasemele (20,0 kg) ja uutes liikmesriikides vähenes 9,7% (5,6 kg-ni). Veiseliha tarbimine Eestis vähenes aastaga 1,2 kg võrra elaniku kohta ehk 9,9% (10,9 kg-ni).

Mõningasest tarbimisharjumuste muutusest saab rääkida vaid uute liikmesriikide puhul, kus sealihaga osatähtsus veidi vähenes ja linnuliha osatähtsus natukene kasvas üldises tarbitud liha ja lihatoodete koguses. Vanade liikmesriikide puhul küll liha tarbimine mõnevõrra kasvas, kuid tarbimise struktuuris muutusi ei toimunud. Ka 2005. aastal oli 48% kogu tarbitud lihast ja lihatoodetest sealihaga, 26% linnuliha ja 22% veiseliha. Euroopa Komisjon vaatab tulevikku optimistlikult. Järgnevateks aastateks prognoositakse EL-s liha ja lihatoodete tarbimise suurenemist. Tõsi küll, suuremat tarbimise kasvu oodatakse uutes liikmesriikides, kus 2012. aastaks peaks liha ja lihatoodete tarbimine ulatuma 82,2 kg-le inimese kohta aastas (+8% võrreldes 2005.a). Eeldatakse, et tarbimise struktuuris jääb sealihaga osatähtsus stabiilseks ja kasvu jätkab linnuliha osakaal. Prognooside kohaselt jääb veiseliha tarbimine juba saavutatud tasemele. Vanades liikmesriikides peaks prognooside kohaselt tarbimine jõudma 2012. aastaks 90,2 kg-le inimese kohta (+1,1% võrreldes 2005.a). Tarbimise struktuuris suuri muutusi ette näha ei ole.

Joonis 12

ESA andmetel suurenevad Eestis aasta-aastalt sealihaga, hakkliha, maitsestatud lihast pooltoodete, pelmeenide, grillkana ja –koibade, sildi, rulaadi ning pasteetide ostud (tabel 20). Suitsuliha- toodete ja keeduvorstide-viinerite ostukogused on viimastel aastatel püsinud üsna stabiilsena.

Tabel 20

Liha ja lihatoodete keskmised ostukogused
ning tarbimine ühe elaniku kohta (kg)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ostukogused								
Sealiha	7,25	9,60	8,90	7,97	8,38	9,80	10,22	12,21
Veiseliha	2,00	1,98	2,04	1,34	1,25	1,24	1,37	0,93
Lambaliha	0,12	0,11	0,07	0,07	0,10	0,04	0,07	0,19
Linnuliha	5,82	6,48	7,45	7,12	6,55	6,61	6,24	5,67
I kat. subproduktid	1,13	1,00	1,36	1,16	1,18	1,31	1,12	0,96
Hakkliha	3,40	3,82	4,78	4,42	4,87	4,94	4,98	5,18
Supi- ja süldikogud	2,74	2,63	3,48	3,32	3,34	2,66	2,48	2,90
Maitsestatud pooltooted lihast	0,22	0,30	0,91	1,58	1,50	1,62	1,97	3,94
Suitsukana ja -koivad	0,24	0,37	0,42	0,32	0,28	0,26	0,25	0,29
Grillkana ja -koivad	0,28	0,19	0,40	0,47	0,55	0,61	0,76	0,75
Kotletid ja frikadellid	1,39	1,58	1,07	0,68	0,70	0,56	0,80	0,64
Pelmeenid	0,59	0,67	1,02	0,92	1,13	1,22	1,38	1,77
Sült, rulaad, pasteetid	1,31	1,26	1,44	1,31	1,45	1,60	1,80	1,64
Lihakonservid	0,40	0,42	0,74	0,58	0,53	0,47	0,59	0,53
Keeduvorst	5,83	5,80	6,72	6,37	6,13	5,87	5,83	5,91
Viinerid	3,98	3,91	4,26	4,07	4,04	3,83	4,01	4,02
Sardellid	1,68	1,52	1,74	1,67	1,56	1,82	2,09	1,66
Täis- ja poolsuitsuvorst	2,68	2,99	3,61	3,78	3,55	3,54	3,46	3,06
Keedusink	0,64	0,70	0,94	0,72	0,62	0,60	0,88	1,34
Maksavorst	0,23	0,16	0,19	0,18	0,19	0,18	0,25	0,45
Suitsulihatooded	1,66	1,97	1,97	1,68	1,92	2,16	2,09	2,05
Muud vorstitooded	0,07	0,06	0,14	0,41	0,54	0,82	1,02	1,56
Tarbimine								
Lihatoodete tarbimine 1 elaniku kohta (ümbär arvestatud lihale)*	56,0	60,0	60,0	61,3	61,5	63,5	64,1	66,3
sh. sealiha	24,5	27,0	27,3	28,4	27,2	29,8	32,8	34,2
veiseliha	15,7	15,0	14,8	11,4	12,3	9,8	12,1	10,9
linnuliha	14,7	16,5	17,1	21,2	21,0	21,3	19,2	18,9
muu liha	1,1	1,5	0,8	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3

*Tarbimine on ümbär arvestatud lihale perede ostukoguste ja mittekauvalise tarbimise alusel EKI-s, mis mõnevõrra erineb Põllumajandusministeeriumi bilansimeetodil arvatud tarbimisnäitajatest. Tarbimine lihaliigiti on arvatud bilansimeetodil (müük = import + tootmine – eksport), eeldades, et jäägid aasta alguses ja lõpus on konstantsed.

Allikas: ESA

Eesti lihatööstusettevõtete valmistoodete valik kauplustes on regulaarselt toimuvate Eesti Konjunktuuriinstituudi vaatluste andmetel¹ pidevalt suurenenud (tabel 21). Tarbija eelistab üldjuhul harjumuspärase maitsega ja hinnalt odavamast eestimaist kaupast. Importtooted on Eestis valmista-

¹ Eesti toidukaupade positsioon siseturul. EKI, mai 2005

Tabel 21

Eesti lihatööstuste poolt toodetud ja importlihasaadused Eesti kauplustes

Toidukaubad	Eesti toode					Importtoode				
	Mai 2001	Mai 2002	Mai 2003	Mai 2004	Mai 2005	Mai 2001	Mai 2002	Mai 2003	Mai 2004	Mai 2005
Osatähtsus rahalises käibes (%)										
veiseliha	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-	-	-	-
sealiha	90,3	89,5	95,3	97,5	100,0	9,7	10,5	4,7	2,5	-
linnuliha	43,1	48,9	45,0	60,8	60,0	56,9	51,1	55,0	39,2	40,0
lihakonservid	79,3	81,3	85,5	87,1	82,1	20,7	18,7	14,5	12,9	17,9
keeduvorstid, viinerid	99,5	99,4	99,3	99,7	99,8	0,5	0,6	0,7	0,3	0,2
suitsuvorstid	98,8	99,0	99,5	99,3	98,7	1,2	1,0	0,5	0,7	1,3
suitsuliha	99,8	99,9	99,6	99,7	99,5	0,2	0,1	0,4	0,3	0,5
Sortimendi laius (nimetuste arv keskmiselt kaupluses)										
veiseliha	2,1	1,4	1,8	2,1	2,2	-	-	-	-	-
sealiha	6,1	5,1	6,3	7,5	7,4	0,2	0,2	0,2	-	-
linnuliha	5,3	6,4	6,8	8,0	7,1	2,7	2,2	2,2	2,2	2,7
lihakonservid	8,7	7,8	8,3	8,9	9,0	4,0	2,7	2,6	3,0	3,9
keeduvorstid, viinerid	32,0	33,7	41,7	48,2	57,3	0,6	0,1	0,2	0,2	0,2
suitsuvorstid	21,4	24,0	31,6	37,6	42,4	0,9	0,2	0,4	1,1	2,2
suitsuliha	23,7	24,8	29,0	36,5	48,8	0,1	0,1	0,2	0,5	1,3
Osatähtsus pakutavas sortimendis (%)										
veiseliha	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-	-	-	-
sealiha	96,8	95,7	97,6	99,4	100,0	3,2	4,3	2,4	0,6	-
linnuliha	66,3	74,7	75,4	78,5	72,7	24,8	25,3	24,6	21,5	27,3
lihakonservid	68,5	74,1	76,5	75,0	69,9	31,5	25,9	23,5	25,0	30,4
keeduvorstid, viinerid	98,2	99,8	99,6	99,6	99,6	1,8	0,2	0,4	0,4	0,4
suitsuvorstid	96,0	99,1	98,9	97,2	95,0	4,0	0,9	1,1	2,8	5,0
suitsuliha	99,6	99,6	99,3	98,6	97,4	0,4	0,4	0,7	1,4	2,6
Keskmiised hinnad (kr/kg)										
veiseliha	75.90	74.48	69.52	64.81	73.80	-	-	-	-	-
sealiha	62.60	67.78	63.71	62.32	64.53	33.50	36.96	35.46	32.50	-
linnuliha	51.10	36.99	38.05	36.43	38.45	34.10	28.33	22.91	22.33	26.66
lihakonservid	55.50	50.60	48.94	48.34	49.07	35.80	46.24	47.62	45.64	45.27
keeduvorstid, viinerid	45.50	46.36	45.38	44.00	45.96	53.70	45.90	44.53	43.68	62.60
suitsuvorstid	71.30	67.37	64.83	65.51	71.93	153.60	136.04	138.84	145.99	149.87
suitsuliha	96.90	83.52	81.50	78.22	84.69	203.60	-	-	65.48	-

Allikas: EKI

tutest nõutavamad juhul, kui need on oluliselt odavamad või kui tegemist on Eestis mitte toodetava nišitootega.

Kaupluste spetsialistide hinnanguil moodustas enamike lihasaaduste **käibest** kodumaiste lihatoodete osa 82-100%. Tugevamat konkurentsi siseturul pakub endiselt imporditud linnuliha, mille müügi osatähtsus kauplustes moodustas 40% linnuliha jaemüügi käibest. Viimase, 2005. aasta mais tehtud, vaatluse järgi oli imporditud kanaliha hind (26.66 kr/kg) kodumaistest (38.45 kr/kg) 11.79 krooni võrra madalam. Aasta jooksul on nii importlinnuliha kui ka kodumaine kallinenud ning hinnavahe on vähenenud 14.10 kroonilt 11.79 kroonile.

Teiseks kodumaisest odavamaks importlihatooteks kauplustes on lihakonservid. 2005. aasta mais oli importkonservide hind 3.80 krooni võrra madalam kodumaistest. Soodsam hind on aasta jooksul importkonservide osakaalu kaupluste müügikäibes kasvatanud 13%-lt 18%-le.

Igal aastal EKI poolt läbi viidav **tarbijaküsitlus**¹ tõi 2006. aastal välja mõningad uued tendentsid elanikkonna ostueelistustes. Kui 2005. aasta küsitluse järgi eelistas 77% vastanutest valdavalt osta kodumaist kaupa, siis 2006. aastal kasvas kodumaise kauba ostjate osakaal taas 79%-ni, mis oli 1998-1999. aasta tasemel. Toidu päritoluma suhtes jäi ükskõikseks iga viies täiskasvanu. Tarbijaküsitlus näitas, et tarbijate väärtustes on toimunud või toimumas mõningane selginemine ning päritoluma suhtes ükskõiksed tarbijad on pöördumas tagasi kodumaise toodangu juurde. Seejuures 96%-le küsitletutest tähendas kodumaine toidukaup seda, et tootmisel oli kasutatud peamiselt Eesti toorainet ja 97% pidasid oluliseks, et kaup oleks toodetud Eestis. Kodumaiste toidukaupade konkrentsieelised importtoidukaupade ees oli eelkõige harjumuspärased maitseomadused (62% küsitletutest), värskus (60%), usaldusväärsus (54%) ja tervislikkus (52%). Tabelist 22 nähtub, et lihatoodetest eelistatakse osta peamiselt eestimaiseid.

Tabel 22

Kodumaise lihatoodete ostmise aastatel 1997-2004
(% vastanutest, kes eelistasid osta kodumaist toidukaupa*)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Linnuliha	53 (32)	55 (34)	60 (33)	59 (34)	61 (37)	63 (35)	67 (38)	73 (42)
Suitsuvorst, sink	96 (77)	97 (78)	96 (74)	96 (73)	94 (69)	94 (67)	91 (65)	91 (63)

*ainult kodumaiste + peamiselt kodumaiste toidukaupade ostjate osakaal, sulgudes on toodud ainult kodumaiseid toidukaupu eelistavad ostjad.

Allikas: EKI

Tarbijauuringuga selgiti välja ka **peamised ostukohad**, kust küsitletud eelistasid viimase aasta jooksul osta oma perele igapäevaseid toiduaineid, milline oli erinevate ostukohtade ja omatoode tu osakaal. Üldine tendents näitas kaupluste osatähtsuse suuremist, kuid osakaalu tõus on pidurdunud ega ilmnenud enam nii ulatuslikult kui varasematel aastatel. Eesti elanike eelistatuimaks ostukohaks on suured kauplused, mis vastavad kõige enam tarbijate arvates nende jaoks olulistele väärtustele. Toiduostukohtade juures peeti olulisemaks kvaliteetsete toidukaupade ole-

¹ Elanike toitumisharjumused ja toidukaupade ostueelistused. EKI, 2006

masolu (91% vastanutest pidas väga oluliseks), kusjuures kvaliteedi tähtsus tõusis aastaga 4%-punkti. Elanikud pidasid oluliseks veel ostukoha puhtust (87%), meeldivat teenindust (79%) ja soodsaid hindu (75%). Aasta jooksul on muutunud oluliseks veel ostukoha lähedus, mis 2004. aastal veel esmatahtsate väärtuste hulka ei mahtunud.

Lihatoodete ostudest moodustasid ostud kauplusest 2005. aastal 77% ja turult 17%. Aastaga on kauplused teiste müügikohtade arvelt juurde võitnud 2%-punkti. Värske liha ostukohana on kaupluste osatähtsus tõusnud aastaga 4%-punkti. Täpsemalt on liha ja lihatoodete ostukohtade osakaalude jagunemine küsitletute hinnangute põhjal toodud tabelis 23.

Tabel 23

Liha ja lihatoodete ostukohad tarbijate hinnangul
(%-des ostukohtade osakaal)

		Kauplus	Hulgi- ladu	Turg	Talunik	Oma toodang	Kokku
Liha	2005	54	2	30	10	4	100%
	2004	50	3	32	10	5	100%
	2003	44	3	33	14	6	100%
	2002	39	3	35	15	8	100%
Lihatooded	2005	77	4	17	1	1	100%
	2004	75	4	18	2	1	100%
	2003	71	6	19	2	2	100%
	2002	66	5	25	2	2	100%

Allikas: EKI

Eesti elanikud lähtuvad toidukaupade valikul eelkõige kvaliteedist (94% vastanutest pidas väga oluliseks), värskusest (92%), maitsest (91%), tervislikkusest (69%), soodsast hinnast (67%), kodumaisest päritolust (65%), koostisest (64%) ja toote välimusest (59%). Aasta jooksul on lisandunud väga olulise kriteeriumina valiku tegemisel koostis ja välimus (tabel 24).

Tarbijaküsitluses selgus, milliste maade toidukaupu tarbijad usaldavad osta. Suurima usalduse pälvisid küsitluse alusel Põhjamaad. 28% küsitletutest usaldas osta kõiki Põhjamaades toodetud kaupu. Teiste naabrite - Läti ja Leedu, tooteid usaldas vastavalt 21% ja 18% küsitletutest. Kõige suurema umbusuga suhtutakse Ameerika Ühendriikides ja Poolas valmistatud toidukaupa – vastavalt 19% ja 22% küsitletutest ei usalda mitte ühtegi sealt pärit kaupa (tabel 25). Samas oli 64% küsitletutest arvamusel, et kodumaise ja imporditud kauba vahel pole mitte alati lihtne vahet teha. Keeruliseks muudab selle eelkõige asjaolu, et tooteinfo on pakendil liiga väikese kirjaga (66% küsitletutest), pakendil olevast tooteinfost ei selgu kasutatud tooraine päritolumaa (59% küsitletutest) ja pakendil olevast tooteinfost ei selgu tootjamaa ning tootja (48%). 40% vastanutest pidas müüjate teadmisi kauba päritolu kohta väheseks ning 35% pidas kodumaiste toodete ja –brändide nimesid võõrapärasteks, mis takistab kodumaiste toidukaupade eristamist imporditud toodetest. Viimaste puhul on olukord mõnevõrra paranenud. 2004. aastal tekitas võõrapärane nimi probleeme 42%-le küsitletutest ja müüjate teadmisi pidasid väheseks 43% vastanutest.

Tabel 24

Eesti elanike toidu ostuotsuseid mõjutavad tegurid
(väga tähtis – vastanute %)

	2002	2003	2004	2005
kvaliteet	86	92	92	94
värskus	-	95	95	92
maitse	90	91	93	91
tervislikkus	62	75	73	69
soodne hind	61	70	65	67
koostis	-	-	-	64
päritolumaa, Eestis toodetud	-	61	60	65
toote välimus	-	50	47	59
sooduspakkumised*	28	31	30	49
GMO-vaba	-	-	58	54
mürgised	-	-	41	39
mahetoodang	-	-	49	37
valmistamise kiirus, kergus	-	23	24	28
tuttav kaubamärk	24	26	27	25
pakend (välimus)	12	11	16	23
pakendi mugavus	-	-	24	25
pikk säilimisaeg	-	65	37	27
degusteerimised*	28	31	30	14

* 2002 – 2004.a. küsiti sooduspakkumiste ja degusteerimiste kohta koos, 2005. aasta kohta eraldi
Allikas:EKI

Tabel 25

Riikide usaldatavus toidukaupade ostul
(% vastanutest, vastus iga riigi kohta)

	Usaldan kõiki toidu- kaupu	Usaldan üksikuid toidu- kaupu	Ei usalda mitte ühtegi	Pole tarbinud, ei oska öelda
Põhjamaad (Soome, Norra, Rootsi, Taani)	28	51	4	17
Läti	21	60	4	15
Leedu	18	55	5	22
Saksamaa	16	52	7	25
Holland	10	46	7	37
Venemaa	9	59	14	18
Ukraina	6	50	17	27
Poola	4	50	22	24
Ameerika Ühendriigid	4	29	19	48

Allikas: EKI

Euroopa Liit ja maailmaturg

EL-i lihaturgu, eelkõige veiselihaturgu, iseloomustab ümberpositsioneerumine. Veiseliha tootmine on koondumas Lõuna-Euroopa liikmesriikidesse, kus senini säilinud ammlemade pidamise ja tapatoetused suurendavad lihaveiste karja. Euroopa põhjaosas seevastu veiseliha tootmine järk-järgult väheneb ning peatähelepanu suundub piimakarja pidamisele. Siiski EL-s tervikuna on jääkade piimatootmise kvootide ning tootmise efektiivsuse kasvuga kaasnenud piimakarja vähenemine, mida ei ole suutnud katta ka lihaveiste karja suurenemine. Juba pikemat aega kestnud piimakarja vähenemine jätkus ka 2005. aastal. Lihaveiste arvukus aga suurenes 2004. aastaga võrreldes 40 tuhande pea võrra, seda eelkõige Portugali, Poola, Tšehhi, Ungari ja Suurbritannia lihaveisekarjade kasvu arvel. Samas vähenes eelmisel aastal lehmade arvu vähennemisest tulenevalt vasikate sündivus, mida võimendas veelgi mullu äärmiselt suurest põuast tingitud vasikate sündivuse langus Hispaanias ja Portugalis.

Kooskõlas loomade arvu ning vasikate sündivuse vähenemisega vähenes ka loomade tappude arv. Vasikate tapud jäid siiski varasemate aastatega samale tasemele just vasikaliha tootmise kasumlikkuse pärast. 7. novembril 2005. aastal jõustus otsus, mis lubab inimtoiduks kasutada pärast 1996. aasta juulit Suurbritannias sündinud veiseid muidugi juhul, kui nende BSE test on negatiivne.

Ekspertide hinnangul peaks piimakarja arvukus 2006. aastal jätkuvalt kahanema. Samas peaks kasvama lihaveiste arv, seda põhiliselt Portugalis, Itaalias, Suurbritannias, Beneluksi maades, Tšehhis, Sloveenias ja Poolas. Mõningast lihaveiste arvukuse vähenemist on ette näha Saksamaal, Prantsusmaal ja Iirimaal.

Kasvav elanikkond, linnastumine ning toidueelistuste muutumine peaks tagama jätkuvalt maailma põllumajandusturul nõudluse kasvu toiduainete järele. Lihaturg maailmas peaks pikemas perspektiivis stabiliseeruma, kusjuures veiseliha hind peaks pärast mõningast hinnatõusu, mis kaasnes haiguste leviku tõkestamiseks rakendatud impordipiirangutega, tõenäoliselt veidi langeda.

Pikemas perspektiivis näevad analüütikud EL-s positiivseid arenguid just sea- ja linnuliha tootmisel. Veiseliha tootmine peaks maailmaturu tugeva konkurentsi survele kahanema. Siiski loodetakse lihatarbimise 2,2% suurenemist 2012. aastaks. Tuleb märkida, et sellise turu arengu prognoosimisel ei ole arvestatud linnugripi võimaliku mõjuga Euroopa lihaturu arengule.

Veiseliha tootmine oli 2005. aastal EL-s esialgu prognoositust veel väiksem, mille osaliselt kattis planeeritust suurem import. Ka mullu jätkus elav veiseliha import Suurbritanniasse, Saksamaale ja Itaaliasse kolmandatest maadest, põhiliselt Lõuna-Ameerikast (Brasiiliast). 2005. aastal säilitas Prantsusmaa nii EL-i suurima veiseliha tootja kui ka turu positsiooni. Kuid samas Prantsusmaa veiseliha turg on teistele riikidele üpris suletud turg, sest sealne tootmine on vastavuses kohaliku tarbimisega. Oktoobris puhkes Brasiilias suu- ja sõrataud, kuid sellele järgnenud EL-i keeld Brasiilia veiseliha sisseveole 2005. aasta lõpus, ei omanud erilist mõju EL-i veiseliha aastasele impordile.

Veiseliha ekspordi vähendasid eelmisel aastal võrreldes 2004. aastaga märkimisväärselt EL-s valitsenud kõrged veiseliha hinnad ning 2005. aasta juunist 20% langenud eksporditoetused.

Põhiliselt vähenes just eksport Venemaale. Kõrgete hindade tõttu vähenes ka veiseliha tarbimine EL-i liikmesriikides endis, seda eelkõige uutes liikmesriikides, kus kiirelt kasvanud veiseliha hind on takistanud selle lihaliigi tarbimise kasvu.

2006. aastal peaks veiseliha tootmine EL-s oluliselt kasvama ja seda põhiliselt Suurbritannia arvelt, kus lülitub toiduahelasse täiendavalt enam kui pool miljonit üle 2,5 aasta vanust looma. Arvatakse, et töötlusse võib lisanduda enam kui 150 tuhat tonni veiseliha arvestatult lihakehasse, millel on drastiline mõju impordile. Senini Suurbritanniasse veiseliha importinud Iirimaa on sunnitud hakkama liha välja vedama Euroopa mandriossa, mis omakorda tõenäoliselt vähendab importi Lõuna-Ameerikast, seda enam, et EL on keelustanud veiseliha sisseveo Brasiiliast. Brasiilia veiseliha impordi keelustamise olulisemaks tagajärjeks on ilmselt jätkuv veiseliha hinna tõus Euroopas. Spetsialistide arvates väheneb EL-st ka veiseliha eksport. Põhjuseks vastavte pakkumiste nappus, kõrged hinnad ning eksporditugede jätkuv alanemine. Venemaa, kes samuti keelustas Brasiilia veiseliha impordi, veaks meeleldi veiseliha EL-st sisse, kuid sinne kõrge hind ning pakkumiste nappus tõenäoliselt ei võimalda selles suunas ekspordi oluliselt suurendada. Prognoose veiseliha tarbimise kasvu kohta 2006. aastal ja seda vaatamata selle lihaliigi kõrgele hinnale toetab elanikkonna kasv ning tarbijate hirm linnugripi ees, mis sundis otsima asendust linnulihale.

Konkurents maailmaturul, söödateravilja kallinemine ning pikemas perspektiivis prognoositud veiseliha hinna langus peaks kahandama veiseliha tootmist EL-s 2012. aastaks 7,6 miljoni tonnini, mis on 4% vähem kui 2005. aastal.

Tarbimine peaks aga jääma tavapärasele tasemele. Veiseliha tarbimise potentsiaalset kasvu uutes liikmesriikides, mille tagaks kasvavad sissetulekud, pärsib veiseliha hinnatõus ning tarbijate vähene huvi veiseliha vastu. Suhteliselt püsiv nõudlus ja napp pakkumine EL-i siseturul peaks tagama üsna kindla hinna ning olema atraktiivne importijatele, eriti kõrge kvaliteediga Lõuna-Ameerika veiseliha importijatele. 2012. aastaks peaks veiseliha sissevedu EL-i kasvama 0,6 miljoni tonnini. EL-i eksport peaks aga aasta aastalt vähenema. Põhjuseks kodumaise pakkumise vähesus ning madalam konkurentsivõime maailmaturul. Ekspertide arvates on eksport EL-st 2012. aastal juba alla 100 000 tonni.

Tänu lihakehade kaalu kasvule jäi **sealiha** toodang 2005. aastal EL-s 2004. aasta tasemele. Sealiha import EL-i veidi vähenes. Suurimad importijad mullu olid USA ja Tšiili. Ka sealiha eksport EL-st vähenes 2005. aastal. Aasia turgudel, eelkõige Jaapanis, pakuvad Taani ja Beneluksi maade eksportööridele ägedat konkurentsi USA ja Kanada. Samuti vähenes mullu sealihast toodete eksport EL-st USA turule. Põhjuseks sinne sealiha kõrge hind. Ekspordi Venemaale takistas Venemaa poolt kehtestatud sisseveo keeld Poola sealihale. Sealiha tarbimine EL-i liikmesriikides endiselt tasapisi kasvab.

2006. aastal oodatakse EL-s sealiha tootmise 1%-list kasvu, seejuures enam peaks tootmine suurenema Poolas ja Saksamaal. Tootmise kasv peaks pidurdama sealiha impordi, mille vähenemine peaks jätkuma ka sel aastal. Samas Euroopa Komisjon loodab kasvatada sealiha ekspordi 2006. aastal 3%. Ekspertide hinnangul võib loota, et impordi vähenemine Brasiiliast Venemaale võimaldab suurendada sealiha impordi sinna EL-st. Nii Venemaal ja ka teistes endistes Nõukogude Liidu vabariikides nähakse suurt tootmise arendamise potentsiaali. Taani seakasvatavad all-

kirjastasidki juba kokkuleppe Venemaa Krasnodari piirkonnaga, kuhu plaanitakse 3 suurt investimisprojekti kogumaksumusega 630 miljonit Eesti krooni. Taanlased näevad piirkonnas, mis on Taanist kaks korda suurem ja kus senini on suur sealiha puudus, väga suuri ärivõimalusi. Praegu toodetakse selles piirkonnas vaid 1,3 mln siga aastas, Taanis aga 23-24 mln siga aastas. Samas Taani nõustamis- ja konsultatsiooniettevõtte Danpig sai 2006. aastal kaks suurt tellimust ehitada suured sealihafarmid Valgevenes ja Lätti.

Sealiha eksport EL-st Aiasse peaks jätkuvalt vähenema, sest taastub veiseliha import USA-st Aiasse. Kuid taanlased on suutnud sõlminud ka Hiinaga järjekordse kokkuleppe, tänu millele võib Taani lihatoodete eksport Hiina märgatavalt suurened. Hiina kui suure rahvaarvuga riik ning kus nõudlus sealiha järele kasvab pidevalt, on turuna Taani jaoks vägagi huvipakkuv.

Euroopasisene sealiha tarbimine peaks koos elanikkonna kasvuga suurenema. Mõningast sealiha tarbimise kasvu võib lisada ka linnugripi hirmus linnuliha asendumine sealihaga.

Analüütikute arvates peaks pikemas perspektiivis sealiha tootmine EL-s kindlalt kasvama, ajendatuna nii siseriiklikust kui ka mujal maailmas järjest kasvavast nõudlusest. 2012. aastaks peaks tootmine kasvama 22 miljoni tonnini 21 miljonilt tonnilt 2005. aastal.

EL-i **broileriliha** toodang jäi mullu 2004. aasta tasemele. Tootmise vähenemise Hispaanias ja Itaalias kompenseeris tootmise kasv Poolas ja Tšehhis. Nende Ida-Euroopa riikide suureks eeliseks oli odava söödavilja olemasolu. 2005. aasta viimastel kuudel linnuliha tootmine EL-s vähenes ning hinnad langesid järsult. Põhjuseks linnugripi jõudmine oktoobris Rumeeniasse ja Horvaatiasse.

Mullu kasvas linnuliha import EL-i Taist ja Brasiiliast. Seejuures Taist toodi sisse töödeldud tooteid, sest linnugripi tõttu oli sealt töötlemata linnuliha import keelatud. Linnuliha eksport EL-st traditsioonilistele turgudele Lähis-Idas ja ka Venemaal vähenes, sest Brasiilia ja Tai pakkusid ägedat konkurentsi ka nendes piirkondades. Poola linnuliha eksport Ukrainasse kasvas. Euroopa Komisjon toetas EL-i linnuliha eksporditoetuste kaudu.

Elanikkonna kasv tagas Euroopa Liidus mullu linnuliha tarbimise väikese suurenemise. Linnuliha tarbimist soodustas ka veiseliha kõrge hind. Siiski 2005. aasta paari viimasel kuul linnuliha tarbimine Kagu-Euroopas, peamiselt Itaalias, kuid ka Prantsusmaal, kahanes hirmust linnugripi ees. Põhja- ja Lääne-Euroopas jäi tarbimine sel ajal suurelt jaolt endiseks. Aasta lõpus toimunud linnuliha hinnalanguse tõttu Suurbritannias jäi ka seal tarbimine endisele tasemele.

Vaatamata avatud kaubavahetusele Euroopa Liidu liikmesriikide vahel, kogub elanikkonna seas järjest populaarsust just oma koduriigi toodangu tarbimine, mida reeglina tarbijaskond enam usaldab. Et ostjaskonnale valikuid selles osas lihtsamaks teha, laieneb aasta aastalt päritolümärgistuse kasutamine kaupade pakkumisel. Selle aasta alguses käivitas Rootsi linnulihasektorit ühendav ettevõtte AS Rootsi Lind (Svensk Fågel AB) järjekordse kampaania, küll esimest korda reklaamfilmi abil, mis tutvustab uut sini-kollast logo toodetel. Kampaania eesmärk on juhtida tarbijate tähelepanu uuele päritolümärgistusele. Uus logo garanteerib, et broilerid ja kalkunid on välja hautud, üles kasvatatud, tapetud ja töödeldud Rootsis. Uuringud näitavad, et paljud tarbijad Rootsis eelistavad just kohalikku linnuliha, kuid kaubandusettevõtetes on neil raske aru saada, millise päritolu lihaga tegu on.

AS Rootsi Lind esindab 98% kohalikust kana- ja kalkuniliha kasvatuses, mistõttu pea kogu Rootsis toodetud kana- ja kalkuniliha saab uue päritolumärgistuse. Märk garanteerib ka liha kõrge kvaliteedi ning salmonelloosipuhituse. Lisaks on linnud üles kasvatatud rangeid loomakaitse nõudeid järgides.

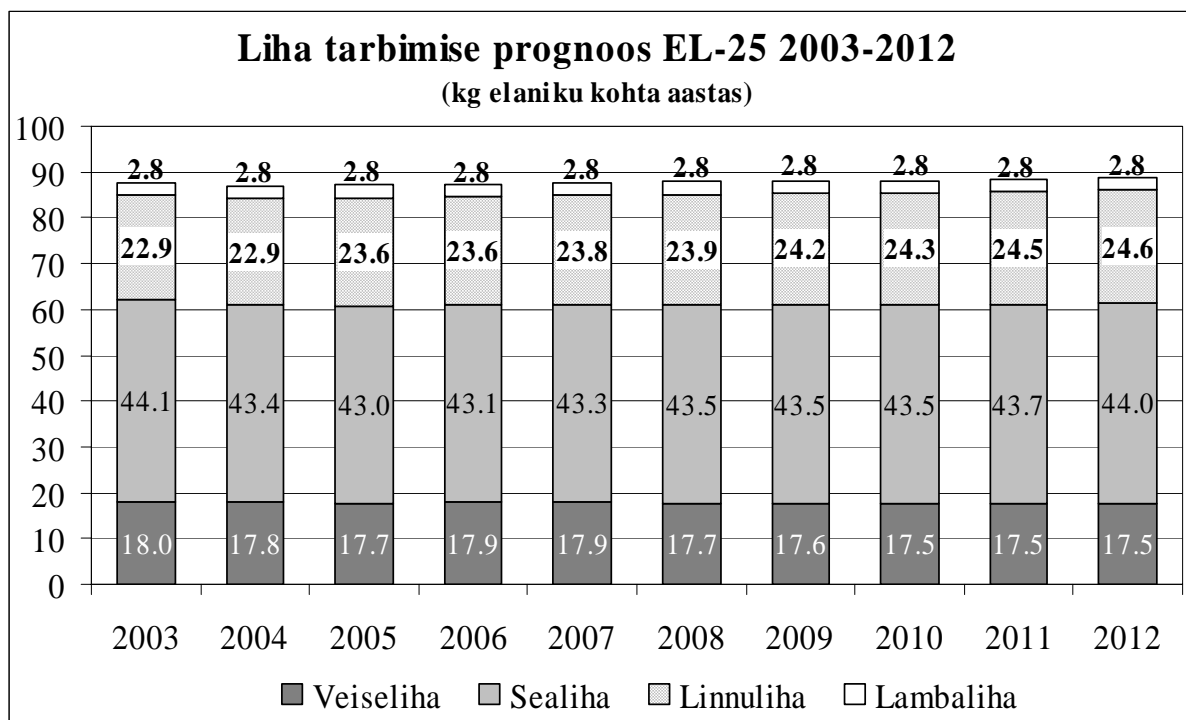
2006. aastal oodatakse EL-s linnuliha tootmise väikest kasvu, seda hoolimata tootmise vähenemisest Prantsusmaal, mille peaks korvama tootmise kasv Poolas. Ka import Brasiiliast ja Taist peaks veidi suurenema. Madal linnuliha hind peaks peatama ka ekspordi vähenemise. Linnuliha tarbimine EL-s peaks jätkuvalt vähehaaval kasvama. Kuid selle olukorra võib täiesti teiseks muuta nt linnugripi uus levik.

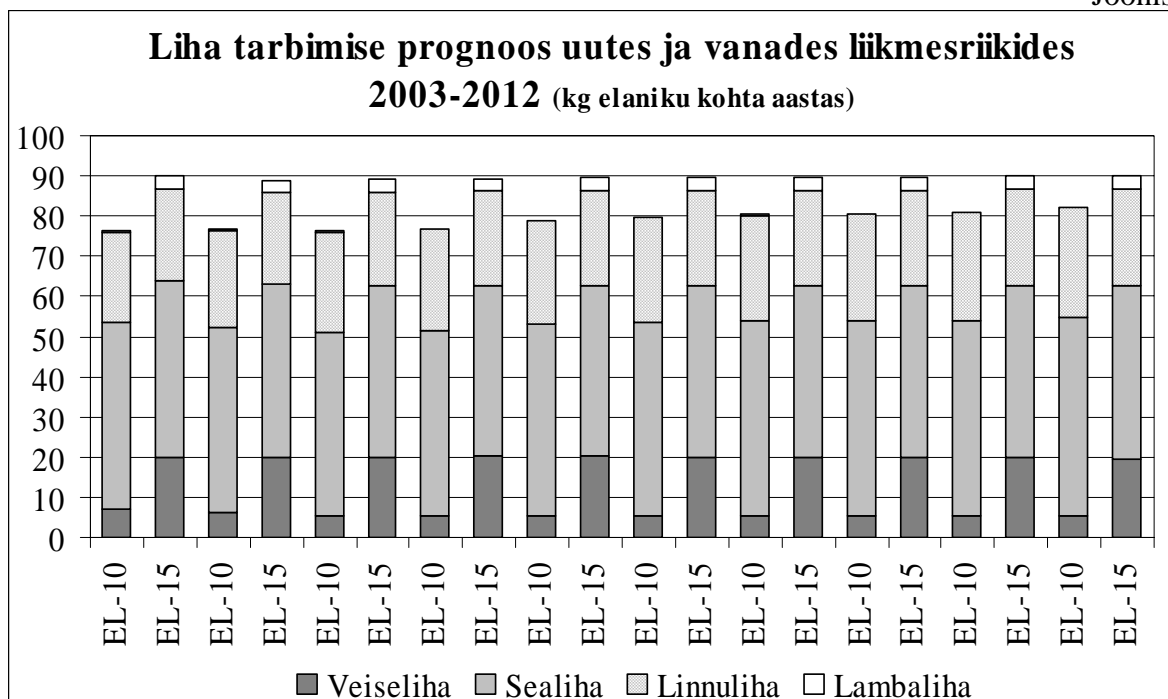
Prognoosid linnuliha tootmise arengule pikemas perspektiivis on suhteliselt soodsad. Soodne hind teiste lihaliikidega võrreldes, kõrge tarbijate eelistus ning kasvanud kasutus toidutööstuses annab linnuliha tootmise arengule märgatavad eelised teiste lihaliikidega võrreldes. Kui 2005. aastal tarbiti EL-s linnuliha 23,1 kg inimese kohta, siis 2012. aastaks peaks tarbimine suurenema 24,6 kg-ni. Taas on tarbimise kasv suurim uutes liikmesriikides, kus selle tagab tarbijate eelistuste ja ostujõu suurenemine.

Tugev konkurents maailmaturul, mida pakuvad just madala omahinnaga tootjad ning USA dollari ja Brasiilia reaali ebasoodne kurss euro suhtes peaks hoidma ekspordi juba saavutatud tasemel. Linnuliha import aga peaks kasvama eelkõige külmutatud filee ja töödeldud linnuliha impordi kasvu arvel.

Kuid taas tuleb tõdeda, et need positiivsed arengud on võimalikud ainult juhul, kui linnugripi uut lainet Euroopasse ei tule.

Joonis 13

Tabel 26

EL-25 lihasektori turu prognoos (mln tonni)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Tootmine										
sealiha	21,3	21,2	21,1	21,2	21,4	21,5	21,6	21,6	21,7	21,9
linnuliha	10,7	11,0	11,1	11,1	11,2	11,3	11,4	11,5	11,6	11,6
veiseliha	7,9	8,0	7,9	8,0	8,0	7,9	7,8	7,7	7,6	7,6
lambaliha	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Tarbimine										
sealiha	20,1	19,9	19,8	19,9	20,0	20,1	20,2	20,2	20,3	20,5
linnuliha	10,4	10,5	10,8	10,9	11,0	11,1	11,2	11,3	11,4	11,5
veiseliha	8,2	8,2	8,1	8,2	8,3	8,2	8,2	8,1	8,2	8,2
lambaliha	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Turustatav ülejääk										
sealiha	+1,2	+1,3	+1,3	+1,3	+1,4	+1,4	+1,4	+1,4	+1,4	+1,4
linnuliha	+0,3	+0,5	+0,3	+0,2	+0,2	+0,2	+0,2	+0,2	+0,2	+0,1
veiseliha	-0,3	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4	-0,6	-0,6
lambaliha	-0,3	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3

Allikas: Euroopa Komisjon

Kokkuvõte

2005. aastal vähenes lihatoodang Eestis 2,9% ning seda just linnu- ja veiseliha tootmise vähenemise tulemusel. Sealihha tootmine kasvas 1,5%. 2005. aastal kaeti kodumaise lihaga 73% (2004.a 76%) siseturu vajadusest, kusjuures linnuliha isevarustuse tase langes 54%-le aasta varasemalt 58%-lt, sealihhal langes 86%-le 2004. aasta 88%-lt ning veiselihal 88%-le 2004. aasta 89%-lt.

Liha tarbimine kasvas 2,2 kilogrammi võrra ühe elaniku kohta aastas. 2005. aastal tarbiti Eestis keskmiselt 66,3 kg liha ja lihatooteid ühe elaniku kohta (ümber arvestatuna lihasse, 2004.a 64,1 kg). Tarbimine suurenes 2005. aastal sealihha osas, kuid veise- ja linnuliha osas vähenes. Üha enam ostetakse kallemaid valmis- ja pooltooteid, mille osakaal liha ja lihatoodete ostukulutustes ulatus 2005. aastal 73%-ni (2004.a 71%). Elanike ostujõu kasvuga võib eeldada valmis- ja pooltoodete tarbimise jätkuvat kasvu.

Liha- ja lihatoodete import suurenes 2005. aastal rahalises väärtuses 12,8%, ekspordikäive kasvas 10,7% ning väliskaubavahetus koos eksporditud elussigade maksumusega jäi 470,4 miljoni krooniga defitsiiti. Suurenesid nii liha kui ka lihast valmistoodete impordikogused, vaid linnuliha sissevedu vähenes jätkuvalt. Oluliselt vähenes elussigade eksport Lähti, vähenes ka linnuliha ning vorstitoodete eksport. Samas lihakonservide ja veiseliha eksport kasvasid. Järjest teravnev konkurents turgude pärast on muutnud lihatootjate ja -töötajate olukorra keerulisemaks. Ülioluliseks on saanud toodete püsiv kõrge kvaliteet ning tervislikkus. Kui 2004. aastal avanes neljale lihatööstusele Venemaa turg, siis lähima paari aasta jooksul loodetakse Eesti toiduainetööstuse, sealhulgas ka lihatööstuse, müügimahtudega Venemaale jõuda kaheksa aasta tagusele tasemele.

Üheks oluliseks Eesti lihasektori arengut mõjutavaks teguriks on hinnad, mis on sõltuvuses Euroopa Liidu, aga ka maailmaturu hindadest ning Euroopa Liidu põllumajanduspoliitikast (turregulatsioon ja toetused). 2004. aastal asendus Euroopa Liidus sealihha osas langustrend kerge tõusuga, mis jätkus ka 2005. aastal nii EL-s kui ka Eestis. Lihaliikidest enim tõusis 2005. aastal veiseliha hind, millele aitas kaasa pakkumise vähenemine ning pingestunud olukord linnulihaturul. Eesti linnulihaturu olulisemaks mõjutajaks oli 2005. aastal AS Talleggis levinud salmonelloos, mistõttu teisest poolaastast kodumaiste broilerite müügikogused järsult vähenesid ning broileri tootjahind tõusis hüppeliselt. See tõi kaasa ka aasta keskmise tootjahinna väikse tõusu.

Alates 2004. aasta 1. maist muutus Eesti siseturg ühtse Euroopa Liidu turu osaks. Suurenev lihatoodete tarbimine ja kasvavad elanike sissetulekud on muutnud Eesti turu atraktiivsemaks ka impordile, suurendades konkurentsi siseturul veelgi. Samas rakendub ka Eestis EL ühtne põllumajanduspoliitika, mille turukorralduse meetmete toel on muutunud meie põllumajandustoodete turg tunduvalt stabiilsemaks. Põllumajandusele ja maaelu arengule suunatud toetused ning riikliku sekkumisostu, eraladustamise ja eksporditugede võimalused, ka turu avardumine riigipiiri taha on kindlustanud lihatootjatele stabiilsema sissetuleku ning annavad eeldusi lihatoodangu suurendamiseks.

Lihasektori tootmismahud EL-s 1999 – 2005

(loomade arv tuh tk, liha kaal tuh t)

		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Veiste arv	EL-25	96196	94145	93386	91271	90209	88675	887607
	EL-15	84212	82876	82687	80864	79924	78613	77535
Sigade arv	EL-25	158023	154751	152800	153282	152965	151961	151438
	EL-15	125413	124360	123128	121548	121259	123114	123513
Lammastae arv	EL-25	99029	93482	91077	89931	90305	89858	88529
	EL-15	96915	91149	88735	87600	87763	87202	85782
Veiseliha tootmine	EL-25	8548	8239	8086	8217	8127	8147	7894
	EL-15	7767	7500	7406	7572	7441	7463	7255
Sealiha tootmine	EL-25	21648	20974	20792	21280	21424	21226	21207
	EL-15	18020	17596	17567	17861	17837	17987	18008
Lambaliha tootmine	EL-25	1159	1156	1030	1059	1052	1062	1066
	EL-15	1145	1138	1013	1042	1022	1029	1032
Liha tootmine kokku	EL-25	41901	44158	43888	44781	44931	45050	44900
	EL-15	36471	38360	38134	38587	38456	38710	38575
Linnuliha tootmine	EL-25	10586	10428	11034	11149	10802	11088	11203
	EL-15	9148	8940	9383	9360	8954	9157	9161

Allikas: Eurostat

Riikide osakaal EL-25 lihasektori kogunäitajatest 2005. aastal, %

	Rah- vastik	Veiste arv	Sigade arv	Lammas- te arv	Veise- liha	Sea- liha	Lamba- liha	Linnu- liha
Belgia/Luksemburg	2,4	3,3	4,2	0,2	3,8	4,9	0,3	2,7
Taani	1,2	1,8	8,6	0,1	1,8	8,9	0,2	1,8
Saksamaa	18,0	14,9	17,7	2,9	15,5	19,8	4,8	10,5
Kreeka	2,4	0,7	0,7	9,9	0,6	0,6	10,9	1,5
Hispaania	9,4	7,3	16,8	25,5	8,3	15,2	22,5	11,6
Prantsusmaa	13,2	22,1	10,0	10,0	22,7	10,9	12,2	17,4
Iirimaa	0,9	7,9	1,1	5,1	7,2	1,0	6,3	1,1
Itaalia	12,7	7,5	6,1	9,1	11,1	7,0	3,9	10,0
Holland	3,5	4,4	7,4	1,6	4,7	7,6	1,9	5,6
Austria	1,8	2,3	2,1	0,4	2,7	2,2	0,8	1,0
Portugal	2,3	1,6	1,5	4,0	1,4	1,4	2,3	2,6
Soome	1,1	1,1	1,0	0,1	1,1	1,0	0,1	0,8
Rootsi	2,0	1,8	1,2	0,5	1,7	1,3	0,4	0,9
Suurbritannia	13,1	11,8	3,2	27,6	9,3	3,2	30,5	14,3
EL-15	83,9	88,5	81,6	96,9	91,9	84,9	96,8	81,8
Tšehhi	2,2	1,6	1,9	0,2	1,3	1,6	0,2	2,1
Eesti	0,3	0,3	0,2	0,0	0,2	0,2	0,0	0,1
Küpros	0,2	0,1	0,3	0,3	0,1	0,2	1,2	0,3
Läti	0,5	0,4	0,3	0,0	0,2	0,2	0,0	0,1
Leedu	0,7	0,9	0,7	0,0	0,6	0,5	0,0	0,4
Ungari	2,2	0,8	2,6	1,6	0,7	2,1	1,0	4,4
Malta	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Poola	8,3	6,3	11,2	0,4	4,1	9,2	0,3	9,1
Sloveenia	0,4	0,5	0,4	0,1	0,5	0,4	0,3	0,9
Slovakkia	1,2	0,6	0,8	0,4	0,5	0,7	0,2	0,7
EL-25	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Allikas: Eurostat

Loomade arv 1000 elaniku kohta EL-i riikides 2004 – 2005

	Veiste arv		Sigade arv		Lammaste arv	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Belgia/Luksemburg	270	264	595	589	14	14
Taani	305	295	2440	2398	16	17
Saksamaa	160	158	310	325	33	31
Kreeka	58	57	90	90	837	795
Hispaania	153	148	607	590	541	524
Prantsusmaa	327	320	253	250	149	145
Iirimaa	1742	1676	408	409	1131	1090
Itaalia	117	112	159	159	140	137
Holland	228	234	690	687	89	88
Austria	252	245	389	391	40	39
Portugal	138	133	224	214	338	336
Soome	186	183	277	288	14	14
Rootsi	181	180	203	201	51	52
Suurbritannia	177	173	70	81	414	407
EL-15	205	201	322	320	228	223
Tšehhi	140	136	306	283	11	16
Eesti	185	187	252	261	25	31
Küpros	82	80	668	652	395	386
Läti	163	161	191	189	17	18
Leedu	236	231	307	314	7	10
Ungari	73	71	424	388	138	139
Malta	48	47	183	181	18	17
Poola	140	144	450	445	8	8
Sloveenia	226	226	268	274	60	65
Slovakkia	106	99	242	214	60	59
EL-25	193	191	331	330	196	193

Allikas: Eurostat

Lihatoodang ühe elaniku kohta EL-i riikides 2004 – 2005. aastal

	Veiseliha		Sealiha		Lambaliha		Liha kokku		Linnuliha	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Belgia/Luksemburg	29	28	97	95	0,3	0,3	165.5	161.0	29	27
Taani	28	26	350	349	0,4	0,4	417.0	414.0	39	38
Saksamaa	16	15	49	51	0,6	0,6	85.5	85.8	14	14
Kreeka	5	5	12	12	10,7	10,5	46.2	45.6	15	15
Hispaania	16	15	76	75	5,9	5,6	141.1	138.0	31	30
Prantsusmaa	30	30	39	38	2,2	2,1	117.0	114.8	33	32
Iirimaa	145	138	55	52	16,9	16,3	275.6	266.5	30	30
Itaalia	16	15	26	25	0,7	0,7	71.4	69.4	19	19
Holland	23	23	98	99	1,2	1,2	166.1	167.1	38	38
Austria	26	26	59	57	0,9	1,0	108.5	104.8	14	14
Portugal	11	11	27	28	2,2	2,4	76.4	77.4	27	27
Soome	17	16	38	39	0,2	0,2	78.2	78.3	17	16
Rootsi	16	15	33	31	0,4	0,4	65.2	63.8	12	12
Suurbritannia	12	12	11	11	5,2	5,4	58.7	59.5	26	27
EL-15	20	19	47	47	2,7	2,7	101.2	100.1	24	24
Tšehhi	11	10	37	33	0,1	0,2	22	23
Eesti	11	10	29	30	0,0	0,0	11	11
Küpros	5	5	73	71	16,4	17,4	51	49
Läti	7	6	17	17	0,0	0,0	5	5
Leedu	14	14	28	31	0,0	0,0	13	13
Ungari	6	5	45	44	1,1	1,1	48	49
Malta	5	5	23	22	0,0	0,0	20	20
Poola	9	9	51	51	0,1	0,1	88.9	...	24	27
Sloveenia	23	21	43	39	1,5	1,5	52	50
Slovakkia	8	7	28	27	0,6	0,4	15	15
EL-25	18	17	46	46	2,3	2,3	98.1	97.7	24	24

Allikas: Eurostat

Liha tarbimine ühe elaniku kohta aastas EL-i riikides, kg/1 el

	Veiseliha		Sealiha		Lambaliha		Liha kokku		Linnuliha	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Belgia/Luksemburg	19,6	19,8	47,4	47,7	1,8	1,8	102,3	102,3	18,5	18,7
Taani	28,2	27,7	58,2	56,4	1,3	1,3	116,2	113,7	23,0	23,0
Saksamaa	12,6	12,6	54,6	54,7	1,0	1,0	89,1	89,6	17,8	18,0
Kreeka	16,5	16,5	28,3	27,8	13,1	13,0	81,2	79,9	20,6	20,0
Hispaania	15,5	15,5	63,9	64,0	5,5	5,5	127,5	126,3	33,6	34,0
Prantsusmaa	27,2	27,3	36,0	35,8	4,2	4,1	105,3	104,7	23,7	23,9
Iirimaa	21,4	20,9	36,0	34,8	5,2	5,3	103,8	102,2	32,5	33,0
Itaalia	24,1	23,9	38,5	37,7	1,5	1,5	92,2	91,0	18,7	18,5
Holland	19,4	19,4	42,3	42,0	1,3	1,3	86,3	86,2	21,9	22,2
Austria	17,7	17,9	57,3	57,0	1,1	1,1	98,9	98,7	19,2	19,5
Portugal	17,8	17,6	42,6	43,0	3,2	3,2	101,7	102,1	29,0	29,5
Soome	18,6	18,3	33,4	33,8	0,4	0,4	73,2	73,3	16,0	16,0
Rootsi	25,2	25,2	36,2	36,0	0,9	1,0	80,2	79,9	14,2	14,2
Suurbritannia	20,4	20,4	25,0	25,0	6,2	6,2	86,6	86,6	27,5	28,5
EL-15	19,6	19,7	42,8	42,7	3,4	3,4	96,2	96,3	23,0	...
Tšehhi	10,4	9,6	41,1	41,7	0,2	0,2	80,5
Eesti	12,1	11,0	32,8	35,0	0,2	0,2	18,0	...
Küpros	9,5	9,5	76,5	74,8	17,5	17,5
Läti	10,0	10,2	28,3	30,0	0,5	0,5
Leedu	10,5	10,6	35,9	37,0	0,1	0,1
Ungari	4,5	4,3	29,0	30,0	0,3	0,3	34,8	...
Malta	26,5	26,5	32,5	32,5
Poola	5,3	4,0	39,2	39,0	0,1	0,1	71,8	71,8	22,2	23,5
Sloveenia	20,1	20,1	39,1	39,5	1,0	1,0
Slovakkia	6,8	7,0	30,8	32,0	0,3	0,3	20,7	...
EL-25	17,7	17,6	42,6	42,7	92,8	92,9	22,9	23,1

Allikas: Eurostat

Lihaga isevarustatuse tase EL-i liikmesriikides 2002 – 2005. aastal, %

	Veise-, sea- ja lambaliha				Linnuliha			
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
Belgia/Luksemburg	166	174	176		147	160	180	175
Taani	380	360	367		181	180	172	165
Saksamaa	95	92	94		72	74	79	80
Kreeka	59	56	56		78	67	76	80
Hispaania	109	112	112		97	97	96	95
Prantsusmaa	112	112	111		142	140	136	133
Iirimaa	272	271	261		100	100	99	95
Itaalia	77	76	76		112	107	107	108
Holland	201	184	193		194	161	173	172
Austria	110	110	109		77	78	73	73
Portugal	74	74	75		96	93	92	93
Soome	107	109	109		103	101	105	105
Rootsi	83	82	80		86	85	80	80
Suurbritannia	72	70	70		90	99	99	98
EL-15	106	104	105	104	107	102	103	103
Tšehhi	95	92	92	...
Eesti	40	50	60	...
Küpros
Läti
Leedu
Ungari	135	133	135	...
Malta
Poola	104	107	105	108
Sloveenia
Slovakkia	89	83	86	...
EL-25	105	104

Allikas: Eurostat